

Poštarina plaćena u gotovom

MIND

TÁRSADALMI, IRODALMI ÉS KRITIKAI SZEMLE

**»Valósítsuk meg
az élők egységét, nehogy
a tömegsírban mint holtak
egyesüljünk!«**

(A bruxellesi ifjúsági békekonferencia
határozatából, 1936.)

III ÉVF. ■ SZUBOTICA ■ 1936 JULIUS-AUGUSZTUS ■ 7-8 SZ.

TARTALOM

- Szalay István: A fegyverkezés mai állása
Iványi János: A világháború számlája
Tóthludassy János: A nacionalizmus
Fábri Zoltán: Az írástudók árulásához
Fehér Miklós: A nemzetközi hadiipar
Deák János: Kispolgári ábrándok és fasizmus
Krypton: A gázháború
Johannes R. Becher: Az ismeretlen katona
René Arcos: Halottak
Zogovity Radován: Kukoricakapálás
Carl Sandburg: Gyilkosok
Ember Zsigmond: Gorkij Maxim
Gorkij Maxim élete
Gorkij Maxim: Viharmadár
Figyelő:
A genfi ifjúsági világkongresszus
A jövő frontharcosok szövetsége
A jövő háborújáról
-

Lapunk mostani kétfős száma 5- dinár

A fegyverkezés mai állása

Az első világháború a nemzetek fegyverkezését korántsem juttatta nyugvópontra, sőt fokozott mértékben indítékul és kiindulásul szolgál a haditehnika és a hadvezetés módszereinek tökéletesítésében. A világháború utáni idők militarizmusa továbbfejleszti mindazokat a törekvéseket, melyeket a háború felszínre hozott. Ezek a törekvések: 1. a modern fegyverkezés tömegkaraktere; 2. a haditehnika minőségbeli tökéletesítése; 3. a hadseregek átütő erejének és megbízhatóságának kérdése.

A hadierők létszáma. A hadseregek számareje magábanvéve nem szolgálhat növekvésük valóságos adalékaként. Minden ország igyekszik lepezni fegyverkezése méreteit. A hadseregek erejére vonatkozó kimutatások mindig messze a valóság mögött maradnak. Ha azonban 1914-től 1936-ig összehasonlító módon kezeljük a reguláris szárazföldi hadseregek erejét, úgy arról győződhetünk meg, hogy ezen a téren is a növekvés szakadatlan folyamával állunk szemben. Európában a világháború előtt 4·5 millió ember állt fegyverben. A kiképzett tartalékosok száma 15·5 millió volt. Ma a 18 legfontosabb európai állam hadseregeinek békélettszáma 5 millió ember. A kiképzett tartalékosok száma 36 millió. 1936-ban a világ fegyverben álló katonáinak száma 10 millió. Háború esetén a világ államai 70 millió katonát küldhetnek harcba. Vannak államok, amelyeknek egész lakossága állandóan mobilizálva van és ahol a béke csak átmeneti állapot a főcél: a háború felé.

Még jellemzőbbek azok a számok, amelyek a fegyvernemek növekedését ábrázolják. Ma a világ hadseregei kétszerannyi ágyúval és huszszor annyi gépfegyverrel rendelkeznek, mint 1914-ben. A katonai repülőgépek száma 1914 óta meghuszonötszörözött, sőt egyes államokban, amelyek 1914-ben még egyáltalán, vagy csak igen csekélyszámú repülőgéppel rendelkeztek, közel a százszorosára emelkedett.

Hasonlóképpen nagyon erősen emelkedett a háború végén megjelent tankok száma is. Így pl. Németország, mely a háború végén mindössze 20 tankkal rendelkezett, 1935 végén már 2500 legmodernebbül felszerelt tankot vallhat magáénak. Óriási gyárakban, mint pl. a brandenburgi Opel gyárban, havonta 200 nehéz és kb. kétszerannyi könnyű tankot állítanak elő.

Legjellemzőbb azonban a hadiipar fejlődése. 1913-ban a hadiipari termelés úgy aránylott a többi termelési ágakhoz, mint 14 az 54-hez, 1932-ben a hadiipari termelés úgy aránylik az általános termeléshez, mint 107 az 56-hoz. Ma pl. Németország, amely az összes államok közül a leglázasan fegyverkezik, iparának legnagyobb részét hadiiparrá alakította át. A német termelés két-

harmad része hadi termelés és a 18 millió német munkás közül 9 millió a hadiipar szolgálatában áll.

A hadügyi költségek nagysága. A hadierők szakadatlan emelkedésének fontos mértékei az évről-évre emelkedő katonai kiadások. Természetesen a hivatalos kimutatások ezen a téren sem adnak igazi képet. A kormányok mindenütt titkolják ezeket a tételeket s különböző, nem katonai tárcák terhére számolják el. Ennek ellenére az összes államok két-háromszor többet költenek fegyverkezésre, mint 1914-ben. A fegyveres erők és hadi kiadások statisztikájában sehol sem szerepelnek a militarizált fasiszta vagy félkatonai szervezetek és alakulatok. Ezeknek az eltartása még inkább növeli az amúgy is óriási kiadásokat. Nagy szerepet játszik mindenütt a lakosság hadseregen kívüli katonai kiképzése, különösen a katonai években.

A világgazdasági válság éveiben a militarizálódás mindenütt nagy méreteket öltött s az új háborúra való készülődés tényleges kiadásai egyre emelkednek. Az európai államok 1934-től 1936 első hat hónapjáig kb. 500 milliárd dinárt költöttek fegyverkezésre. Az egész világon ma naponta 5 milliárd dinár megy hadi kiadásokra. Magától értetődik, hogy ezt az óriási összeget a dolgozók milliói és nem a fegyverkezésből hasznot húzó nagytőke fizeti. Ma a legtöbb állam költségvetésének 40—50 százalékát hadi kiadásokra fordítja.

A haditehnika fejlődése. A fegyverkezés minőségbeli haladását az átütőerő megnagyobbodása jellemzi. Az átütőerőnek viszont jellemzője a mozgalmasság, amely a távolbhatás révén a legmeglepőbb hatásokra képes. A világháború óta a távolbható fegyverek tökéletesedése szinte elképzelhetetlen módon kifejlődött. Az utolsó évek folyamán ezenkívül még új romboló eszközök is jelentkeztek, illetve tökéletesedtek, mindenekelőtt a tankok, a tengeri és a légi flották.

A haditehnika fejlődése mindezekben a területeken egyenesen hihetetlen. 1914-ben a gyalogság fő fegyvere a puska volt, ma viszont a gépfegyver. Egyes katonai szakértők szerint minden egyes katonát gépfegyverrel kellene ellátni. Ez óriási módon növelné a gyalogsági tűz erejét, hiszen egyetlen gépfegyver 250 katonát pótol. A terv kivitelének nincs semmi technikai akadálya, mert míg 1914-ben egy gépfegyver 50—60 kilót nyomott, addig egy modern gépfegyver súlya nem tesz ki többet 5—6 kilónál.

A tüzérségnél a fejlődés a tankleküzdő és repülőelhárító ágyúk megteremtésében, a lőtávolság megnagyobbodásában, a mozgékonyságban, a tüzelés gyorsaságában s a találat erejében és biztonságában nyilvánul meg. A mai ágyúk rombolási ereje megtízszereződött. A lőtávolság fejlődését a következő számadatok jellemzik: a könnyű ágyúk lőtávolságát az 1914-beli 8 kilométerről 20-ra a 150 mm-es ágyúkét 14-ről 40-re, a legmesszebb hordókét pedig 120 km-ről 600 km-re növelték.

Az általános csapatkötélekek löfegyverrel és tüzérséggel való

bőségesebb felfegyverzése következtében a csapatkötelékek tűzharci értéke is a többszörösére emelkedett. Egy francia hadosztály 1914-ben percenként 103.200 gyalogsági és 3,9 tonna tüzérségi lövést adott le, 1934-ben viszont 212.800 gyalogsági és 14,5 tonna tüzérségi lövedéket tüzelhet el. Egy amerikai hadosztály 1914-ben percenként 150.000, jelenleg 420.000 gyalogsági lövést tud leadni. A tüzérség tüzelő ereje 8,1 tonnáról 18 tonnára emelkedett.

A fejlett hadseregekben valamennyi tüzérségi kategória a motoros vontatásra tért át, sőt bevezették a fokozott menetsebességű autós tüzérséget is.

Olyan szerkezeteket dolgoztak ki, amelyek a reaktív hatású energiák (rakéták) felhasználásán alapulnak. Radolph amerikai professzor erről a következőket mondja: „A tüzérséggel szemben a reaktív lövedékek előnye abban áll, hogy kilövő szerkezetük sokkal könnyebb, mint a tüzérségi lövegé. Ezertonnás robbanó, vagy mérgezgáz lövedékek elméletileg teljesen lehetségesek. Tökéletesen megkonstruálható olyan rakétaágyú, amelynek a lövedéke pl. Berlinton Newyorkig visz.”

A gázháború természetesen a tüzérségre is rányomta bélyegét. A mai tüzérségi lövedékek legnagyobb része kimondottan gázgránát, vagy pedig, ha csak egyszerű robbanógránát, akkor a robbanóanyaga olyan, hogy a robbanásnál mérgezgázokat áraszt magából.

A tank, mely a világháború folyamán jelentkezett először, minőségileg és mennyiségileg szakadatlanul fejlődik. A tankok mozgékonyága óránkénti 4—5 km.-ről 40—60 km.-re, sőt a legújabb típusúaké 80—120 km.-re is emelkedett. A világháborúban a legnehezebb tankok súlya sem volt több 20 tonnánál, ma pedig a legnehezebb típusú tankok, az u. n. francia „áttörő tankok” 95 tonna súlyúak. Egy ilyen tank 150 mm-es tarackkal és 12 gépfegyverrel van felszerelve. Támadásnál a sajátmaga által fejlesztett ködbe burkolózik. Öt méteres falon, vagy két méteres árkon könnyűszerrel megy át, egy méter vastag fatörzset a legnagyobb könnyedséggel dönt ki. Magától értetődik, hogy a ködfeljesztő készüléken kívül gáz- és lángszórával is rendelkezik. Páncélja 5 cm vastag. Még a laikus is elképzelheti, hogy néhány ilyen kocsni milyen pusztítást vihet véghez a legrövidebb idő alatt. Egy ilyen gépszörnyeteg nem is olyan drága, „mindössze” 15 millió dinárba kerül. Még a kis, 8—10 tonnás tankok is olyan pusztítást tudnak véghezvinni, hogy a katonai szakértők szerint hatásuk felér 500 gránáttal. 1918-ban hét angol tank husz kiszolgálóval a nyugati fronton megtámadott egy német ezredet és több mint 400 embert megölt. Elképzelhető, hogy a mostani, összehasonlíthatatlanul nagyobb teljesítményű tankok, milyen pusztítást visznek végbe egy új háború esetén.

Hihetetlenül jelentős, a jövő háborúra való tekintettel, a motor fejlődése. A mai hadsereg már elképzelhetetlen a legkülönbözőbb motoros járművek, autók, motorbiciklik, traktorok stb. nélkül.

Nagyon kifejlődött az erődítés technikája is. Egy modern erő-

dítményhez viszonyítva a háború előtti erődök ártatlan homokdombok. A mai erődök közül a legerősebb az u. n. francia Maginot vonal. Ez az erődítményláncolat védi a francia-német határt. A páncélos gépfegyverfészek ezrei, beton fedezékek, páncélpulós süllyeszthető ágyúk, földalatti kaszárnyák és repülőterek — valamennyi a legmodernebb, leggyilkosabb fegyverekkel felszerelve alkotják ezt a modern halálzónát. De nem csak a fegyverek védik itt a francia határt, az ember, ha kell, a természetet is besorozza védelmi eszközei közé. Egy szellemes zsiliprendszer segítségével egyetlen gombnyomásra óriási területek áraszthatók el vízzel. Maga az erődláncolat több évi ostromot elbir, az erődök legénysége több évre el van látva municióval, élelemmel, vízzel, sőt esetleges gáztámadásra számítva, még mesterséges levegőt is tudnak készíteni maguknak. A kaszárnyák 70 méter mélységben vannak, úgyhogy még a legnagyobb repülőbombák sem tehetnek kárt bennük. Támadás esetén liften szállítják a katonákat az állásokba. Az erődök építésénél 12 millió köbméter földet ástak ki, a beépített acél sulya 150.000 tonna, a földalatti helyiségek hossza 100 kilométer. Az erődöket földalatti villamosvasút köti össze. A vasútak és a földalatti összekötő utak hossza 450 km. Háború esetén az erődök megóvják Franciaországot a német gyalogsági támadástól, de a légi támadás ellen már nem védelmezik meg a francia városokat és ipartelegeket.

Rendkívül gyors mértékben fejlődnek a vegyi fegyverek. Az elsőízben (1915-ben) alkalmazást nyert gázballonokon kívül vegyi aknavetők, gázsórók, vegyi ágyúk és légi gázbombák nyernek mind szélesebb alkalmazást az önműködő mérgezgáz-szórokon, mérgezgáz-patronokon, mérgezgáz-aknákon és más kémiai szerkezeteken kívül. Ami a mérgezgáz alkalmazásának technikáját illeti, a legközelebbi háború ebben a tekintetben tízszeresen felülmúlja a világháborút. A hadivegyészetben kívül fejlesztik a bakteriológiai fegyvert, a bacilus háborút is. Ennek az alkalmazására a katonai szakértők nagy súlyt helyeznek.

A haditengerészet fejlődése. A háború utáni tengeri fegyverkezés fejlődésére jellemző, hogy a nagy sorhajók és cirkálók, amelyek ezelőtt a flották felét képezték, ma már csak egyharmadát teszik ki. Mellettük az egyéb hajónemek száma emelkedett, különösen a tengeralattjáróké. 1914-ben az egész világon összesen 204 tengeralattjáró volt. Ma ezek száma több mint 500. A háború előtti tengeralattjárók a mostaniakhoz mérten ártatlan játékszerek. A legtöbbje párszáztonnás kis alkotmány volt, a legkezdetlegesebben felszerelve. Ha egy hajót meg akartak torpedózni, a közvetlen közelébe kellett férközniök, ami meglehetősen megnehezítette munkájukat. A lemerüléshez percekre volt szükségük. A vízszinten 25, a víz alatt 15 kilométer sebességgel haladtak. A mai flották már óriási tengeralattjárókkal, valóságos vízalatti cirkálókkal rendelkeznek, amelyek a haditechnika minden vívmányával fel vannak szerelve. Ilyen pl. a világ legnagyobb tengeralattjárója, a 3257 tonna

súlyú francia „Surcouf” (1914-ben a legnagyobb tengeralattjáró mindössze 675 tonnás volt). Ez a tengeralattjáró 20.000 kilométert tesz meg minden üzemanyagpótlás nélkül. Óránkénti sebessége a vízszinten 40, a víz alatt 25 km. Alámerülési ideje mindössze 15 másodperc. 21 centiméteres ágyúkkal, 16 torpedólövő-csővel és egy felderítő repülőgéppel van felszerelve. Precíz célzókészülékei segítségével már 14 kilométerről megtorpedózhatja az ellenséges hajót.

Óriási jelentőségre tett szert a haditengerészeti repülés ügye. Valamennyi nagy flotta rendkívüli nagy súlyt helyez erre. Ezzel kapcsolatban új hajótípus keletkezett: a repülőgép-anyahajó. Ez tulajdonképpen úszó repülőtér, mely háború esetén arra szolgál, hogy bombavető repülőgépeivel az ellenséges flottát, vagy távolfekvő partvidékeket bombázzon, amelyeket a repülőgépek különben nem érnének el. Ezek különben a legdrágább csatahajók közé tartoznak. Egy nagy repülőgép-anyahajó ára 2000-2500 millió dinár.

Az ipar mobilizálása és a hadianyagok gyűjtése. A világháború tapasztalatai alapján valamennyi imperialista államban nagyszabású intézkedések történtek a fegyverkezés terén való termelési lehetőségek megnagyobbítására. Tekintve, hogy háború esetén az ipar nyersanyagfogyasztása a nagy pocskolás és pusztítás miatt húszszor akkora, mint béke idejében, a nagyhatalmak már most, békében, katonai ellenőrzés alá helyezik az iparukat. Így pl. Amerikában a háború gazdasági előkészítése céljából megalakították az „ipari készenlét” bizottságát, amely 20.000 üzemet tart ellenőrzés alatt. Az ipari háborús készenlét technikai és gazdasági kérdéseit ötven, állandóan működő speciális bizottság tisztázza. A gazdasági mozgósítási terv az általa kívánt feladatok keresztülvitelére 24 óra alatt 18 millió ember háborús munkába való állításával számol. Ugyanez a helyzet a többi nagyhatalmagnál is.

A háború esetén való ipari munka meggyorsított tempójának ellenére gyorsított tempóban gyűjtik a hadianyag-készleteket. Már valamennyi állam rendkívüli nagymennyiségű „stratégiai nyersanyagot” (petróleum, különböző fémek, stb.), valamint municiót halmozott fel.

A hadseregszervezés és a stratégia átalakulása. A tankok, meszszehordó ágyúk és főként a repülőgépek óriási fejlődése, úgylátszik mindörökre végzett a lövészárók háborúval. Olyan lövészárók rendszer, amely a múlt háborúban védelmet nyújtott a katonaságnak, ma a temetője lenne, mert a legszebb célpontot szolgáltatná a tankoknak, ágyúknak és különösen a bombavető repülőgépeknek. A következő háborúban a gyalogság nem ássa be magát pár száz kilométeres lövészárókba, hanem kisebb különálló csapatokra oszolva u. n. elasztikus, ruganyos frontot képez, amely tulajdonképpen független kis erődök, földvárak láncolata és valamivel jobb védelmet nyújt a modern támadó fegyverek ellen.

A megváltozott helyzet miatt újabb és újabb katonai teóriák jelentkeztek az adott problémák, köztük a legfontosabb, a meg-

bizhatóság kérdésének a megoldására. Valamennyinek a célja a tömegektől lassan megszabadulni, s a tömeget kis, mehanizált, politikailag megbízható élcsapatokkal pótolni. A legismertebbek az angol Fuller és az olasz Douhet teóriái. Fuller motorizált, főként tankokból álló hadsereget javasol, amely szerinte felette áll minden tömeghadseregnek. Douhet szerint a döntőszerep a légiflottáé, mert a légiflotta, véleménye szerint, a szükséges előkészület mellett 24 óra alatt eldöntheti a háború sorsát. Ezzel az elmélettel szoros kapcsolatban áll a mai Németország katonai kiépítése is. A tömeghadseregtől való megszabadulás azonban lényegében ábránd, mert a hadműveletek csak abban az esetben sikerülhetnek, ha a hadioperációk tömegmértékben nyernek alkalmazást. Ezeket az operációkat csakis megbízható emberekből álló hagseregek hajthatják végre.

Minden katonai szakértő egyetért abban, hogy a jövő háborúja a legnagyobb kíméletlenséggel, minden előzetes hadüzenet nélkül (az ellenfél meglepése a pusztítóbb hatás miatt) folyik le. Ez a háború a fejlett haditechnika miatt olyan általános elszegényedést és elvérzést hoz, hogy még a győző is csak romokat kap jutalmul. És ez a háború mindezen borzalmak ellenére fenyegetően lebeg felettünk. Hiába minden leszerelési konferencia, ma az államok sokkal jobban vannak felfegyverkezve, mint a háború előtt, gazdaságilag is jobban felkészültek, okultak a világháború tapasztalatain és sokkal jobban tudják felhasználni a fegyvereket. És akkor is, ha a leszerelést végrehajtánák, a mai civilizáció technikai csúcspontján mégis minden fegyverre változik. A légi forgalmat és a kémiai ipart nem korlátozhatják, pedig épp ezek jelentik a legmodernebb és legerősebb hadviselést. Minden, aminek különben béke-színezete van, egy pillanat alatt átváltoztatható fegyverre.

A háborús veszélyt a lefegyverzéssel nem lehet megoldani. Magát a háború okát kell megszüntetni.

„A művészet mindig kénytelen enyhíteni az igazságot, hogy azt valószínűvé tegye. A világháborúban sokkal rettenetesebb dolgok történtek mint mindaz, amit Barbusse és Remarque leírtak.”

Guglielmo Ferrero.

Hogy oldaná meg egy amerikai milliomos a világgazdasági válságot? *„Ha azután a járható gyakorlati út után kutatok, mely a régi jó időket ismét visszahozza, úgy csak egyetlen egyre tudok rámutatni. Egy újabb háború szükséges, mely tovább tart, több embert öl, több templomot rombadönt és több pénzbe kerül mint ez a legutóbbi.”*

Peyton W. Anemacker

A világháború számlája

Ma, amikor a fasiszta örület miatt új világháború veszélyével kell számolnunk, amely sokkal véresebb, kegyetlenebb és pusztítóbb lenne, mint az első volt, pontosan számot kell adni arról, hogy mibe került az emberiségnek a világháború. A legújabb becslések és számítások alapján a következőkben állíthatjuk össze a világháború számláját:

A föld 2000 millió lakója közül 1550 millió szakította meg egymással az összeköttetést. Hetven millió férfi vett részt a háborúban és pedig a népesség legerősebb, legegészségesebb, a jövő szempontjából legfontosabb része. Aki ezek közül elpusztult vagy megnyomorodott, az emberiség legjavából pusztult el. És pusztultak bőven. 23 millió ember halt „hősi halált”, 20 millió férfi sebesült meg (köztük 3·5 millió rokkant), 5 millió nő lett hadiözvegy és 10 millió gyermek hadiárva. A 23 millió halott nem csak a katonák soraiból kerül ki. Ez a szám felöleli azokat is, akik nem a csatatéren, hanem a hinterlandban haltak meg „hősökként”. Az asszonyok és gyermekek millióit, akiket a hiányos táplálkozás, járványok, polgárháborúk és a háborúval járó egyéb borzalmak temettek el idő előtt. Ez a háború tényleges embervesztése, de hozzá kell még számítanunk a közvetett embervesztéséget is: azt a sok embert, aki a háború következtében nem szülehetett meg. A születési statisztikák alapján ezeknek a számát 25 millióra becsülik.

Ez a világháború embervesztése. Az anyagiakban okozott pusztulást és rombolást, a háborúra elköltött tömérdek összegeket, a háború érdekében felhasznált, illetve elpocsékolt munkaerőt szinte lehetetlen felbecsülni. Mégis, egyes számszerűleg megfogható adatok képet nyújtanak a rettentő pusztításról.

A világháború költségeit a legelőkelőbb szaktekintélyek körülbelül 500 milliárd dollárra becsülik. Ebből az összegből Európa valamennyi lakosának szép családi házat lehetett volna építeni és még mindig olyan nagy összeg maradt volna fenn, hogy a lakosságot a legbőkezűbben lehetett volna ellátni iskolákkal, kórházakkal, könyvtárakkal, vasúttal és egyéb népjóléti intézményekkel. A hadikiadások terhe természetesen mindenütt a széles tömegekre hárult. Az összkidadások 84 százalékát belső kölcsönökkel és papírpénz kibocsátásokkal fedezték. Magától értetődik, hogy a hadikölcsönöket elsősorban nem a nagytőke, a kölcsön tulajdonképeni haszonélvezője, hanem a kispolgárság és munkásság

jegyezte. Négy és fél év értelmetlen küzdelmeire olyan óriási pénzmennyiséget pocskéltak el, aminek a fölhalmozására több évszázad volt szükséges.

A világháború a fegyveres front ellátására bevont nemzetgazdasági erők alkalmazását illetőleg minden megelőző háborút felülmúlt. Az igen nagy létszámú fronthadseregeken kívül a belső országrészek munkásainak millióit mozgósították a puszító eszközök gyártására. A háború végén kizárólag hadieszközök gyártásával Franciaországban 1,8, Angliában 2, Amerikában 1,2, Németországban 2,5 millió ember foglalkozott. A munkásság milliói által előállított hadiszerek mérhetetlen károkat okoztak. Azokon a területeken, ahol a hadműveletek lefolytak, számos üzem, szállító eszköz és más termelőerő elpusztult. Egyedül Északfranciaországban 23.000 ipari üzem, köztük 10 kohó, 4000 kilométer vasúti vonal, 61.000 km. útvonal, 9700 vasúti híd, 290.000 lakóház és 500.000 egyéb épület semmisült meg. A tengeren a búvárhajó-háború és az aknák következtében 16 millió tonnára menő kereskedelmi hajótér süllyedt el.

A világháború a tőkés termelés egész rendszerét rázkódtatta meg s az egyetemes válság szakaszát vezette be. Azáltal, hogy a legjobb munkaerőket elvonták a normális termeléstől, hogy az egész ipart a háborús termelésre alakították át, legyengült az egész világgazdaság. Ez számokban is kifejezésre jut:

Európa gazdasága a háború előtt és után (havi átlagértékek)

	1913	1919	fogyás %-ban
Szén (millió tonna) . . .	46.1	35.6	23.0
Öntött vas (millió tonna)	3.015	1.65	55.3
Acél (millió tonna) . . .	2.579	1.845	28.7

A világ termelése 1925—26-ban, tehát hét—nyolc év alatt érte csak el megint a háború előtti mértéket. Ezt a javulást a háborús romok eltakarítása, az újjáépítés eredményezte. Amint azonban az újjáépítés befejeződött, a válság újból, sőt erősebben jelentkezett, mint valaha. Ez a válság más természetű, mint az eddigiek voltak, ez nem a tőkés termelés rendszeres időszaki válsága, hanem magáé a rendszeré. A tőkés társadalom a fasizmuson keresztül véli feltalálni a válságból a kiutat. A fasizmus a jelenlegi gazdasági válságot újabb háborúval akarja megoldani. Ez a háború azonban nem jelentené a gazdasági válság megoldását. A jövő háborúja kegyetlenebb, rombolóbb, mint a világháború és csak az emberiség általános romlását vonhatja maga után. Így a fasizmus által beígért aranykor helyett a kultúra és civilizáció pusztulása, a barbarizmus visszatérte következik be.

A nacionalizmus

Ma, amikor a termelőerők oly magas fokot értek el, hogy — az amerikai technokraták statisztikai adatai szerint — elég lenne, ha az emberek csupán 25 évüktől 45 évükig dolgoznának és pedig 660 órát évente, ami kereken napi 1 óra és 50 percet jelentene és mindennek ellenére az emberek életszínvonala az 1929-es év életszínvonalának a tizszerese lenne, a termelő erők és a gazdasági rend közötti ellentét kézenfekvő és minden nappal hangsúlyozottabb. Ezt az ellentétet mindenki, ha nem is tudja, de érzi, ki a gyomrán keresztül, ki a haszonráta csökkenése által. Ebből kifolyólag, amint a világpolitikában látjuk, az emberek mind határozottabban és erőteljesebben dolgoznak a gazdasági rend és a termelő erők közötti ellentét megszüntetésén. Ennek az ellentétnek a megszüntetése a tőke magántulajdoni jellegének megszüntetésével jár. Hogy ezt a javak mai birtokosai elkerüljék, egy új államformát, a fasiszta diktaturát igyekeznek több-kevesebb sikerrel életbe léptetni. Ennek az új államformának az a feladata, hogy bármily módon segítsen a haszonrátán. Kihasználva a tömegekben élő és növekvő ellenszenvet a tőke uralma iránt, demagógiával, vérnélküli forradalommal s a szociális jelszavak halmozásával igyekeznek megszerezni azt a tömegalapot, amely nélkül nem lehet imperialista politikát folytatni. Erre pedig szüksége van, mivel a fasiszta rablóhadjárattal óhajtja megszüntetni a tőkeuralom válságát.

A nacionalizmus ugyanúgy, mint a szociálistizmus, eszköz a fasiszták kezében, mely alkalmas elferdítésekkel kitűnő szolgáltatásokat tesz a tőkének.

De nézzük, miért leplezik a fasiszták minden tettüket, úgy a koncentrációs táborokat, mint a politikai bűnösök sterilizálását nemzeti és faji takaróval.

A polgári korszak kezdetén a nemzeti állam volt az új társadalmi tartalmak új, széles és illő formája, a tégely, amelyben a feudalizmus maradványai felolvadtak. Akkoriban egyet jelentett hazafinak és forradalmárnak lenni. Ezért ma a fasiszta országok írói azt kalapálják az ifjúság fejébe, hogy üres és céltalan időszakok lefutása után a nemzeti érzület, a nemzeti megvalósulás korszaka jött el. Vajjon ez a „megújhodó” nacionalizmus ugyanaz, mint a polgári korszak elején? Történetileg szükségszerű formája valamely új társadalmi tartalomnak? Avagy csak kapocs, amely az eresztékeiben bomló társadalmat erővel tartja össze? Hogy a válasz kétségenkívüli legyen, szükséges, hogy a nemzeti kérdést illető fogalmakat megismerjük.

Az a hatalmas irodalom, mely a nemzeti kérdés terén kialakult, mindenképen idokolt. Azonban már a nemzet meghatározása körül is sok helytelen, zavaros megállapítással találkozunk. Gyak-

ran összetévesztik a faj, nép és nemzet fogalmait s így természetesen nem tisztázhatják a nemzet történelmi és társadalmi szerepét sem.

A nemzetet meghatározó elméletek közül egyike a legelterjedtebb elméletnek **nemzet-biológiai** (élettani) elmélet. Ez lényegében véve a nemzetet *faji* alapra vezeti vissza. Megállapítja, hogy a nemzet a származás, a vér közössége. Minden fajnak különleges vére van és úgy az egyéni, mint a nemzeti öntudat pszichikai (szellemi) tartalmát ez határozza meg. A tiszta vér egyöntetű nemzeti szellemet, a kevert vér pedig szellemi és így politikai és társadalmi különbségeket eredményez. Könnyű azonban belátni, hogy a nemzet-fajelmélet nem bírja ki a tudományos kritikát. A tudomány nem ismeri a vér szellemi hatását. Ezenkívül a faj szélesebb fogalom a népnél és még inkább a nemzetnél. A faj mindig több népből áll. Létezik angol, francia, német nép, de nincsen antropológiai (embertani) értelemben német, francia, angol faj. Tehát a faj antropológiai fogalom és semmiféle történelmi-társadalmi szerepe nincs. Csupán azt az alapot képezi, amelyen a különböző körülmények hatása alatt különböző népek fejlődnek ki.

A fajteoria mindig a reakció természetes szövetségese, amint ez Gobinaunak, a mai német nemzeti szocialista fajteoria előfutárjának szavaiból kitűnik: „Mihelyt a fajok keveredni kezdenek, tehát nem tiszta vér kezd ereikben folyni, rögtön megjelennek a demokratikus eszmék a testvériességről és egyenlőségről”.

Az **etnográfiai** elmélet szerint a *népek* a testi tulajdonságok, a nyelv és a kultúra foka szerint oszlanak meg. A faj antropológiai, a nép pedig etnográfiai (néprajzi) fogalom. Egy fajhoz tartozóknak közös testi tulajdonságaik vannak, viszont a nép tagjainál a nyelv és a szokások közösek.

Próbáljuk meghatározni most már a *nemzet* fogalmát. A nép alatt természetest, adottat értünk, mely hosszú időközön keresztül lényegében nem változik, míg a nemzet alatt valami mesterségeset, mely az idők folyamán keletkezett. Tehát a nép van, a nemzet pedig keletkezik. A nemzet történelmi eredmény és ezért nem állandó, hanem dinamikus fogalom, egy társadalmi folyamat eredménye. A nép nemzetté alakulhat, de ez nem okvetlen szükséges. Ez a történelmi feltételektől függ. A nép képezi az etnográfiai alapot a nemzet kialakulásához.

A nemzet a (1)nyelv, (2)terület, (3)gazdasági élet és (4)pszichikai konstitúció (szellemi alkat) történelmileg keletkezett közössége a közös kultúrában kifejezve. Ezek közül csupán egynek a hiánya elegendő, hogy a nemzet megszűnjön nemzetnek lenni. Ezeknek a meghatározásoknak az összessége képezi a nemzet fogalmát.

A nyelv az élő kapocs, mely egy nemzet tagjait össze köti, a legfontosabb eszköz az emberek közlekedéséhez egy nemzeti közösség keretein belül. A nemzet csak az állandó és rendszeres közlekedésnek eredményeképpen alakul, mint az emberek nemzedékeken keresztül való közös életének eredménye. Az állandó együtt-

élés azonban lehetetlen közös föld nélkül. Az angolok és a jelenlegi amerikaiak azelőtt ugyanazon a területen éltek Angliában és egy nemzetet alkottak. Később az angolok egy része Angliából új területre, Amerikába vándorolt és itt az új területen az idők folyamán északamerikai nemzetté alakult.

A nép etnografiai (néprajzi), a nemzet történelmi kategória (fogalom). De nemcsak történelmi kategória, hanem történelmi kategóriája egy meghatározott időszaknak, a kapitalizmus keletkezési időszakának. A hűbériség likvidálásának és a kapitalizmus fejlődésének folyamata összeesik az emberek nemzetté való összekapcsolódási folyamatának idejével.

A tőke a legelhagyottabb területekre is behatol és így alapjában bontja meg az elmaradt lakosság életét. Összes viszonyait forradalmasítja, berántva a legelmaradottabb népeket is a modern élet örvényébe. Kifejlődik az ipar és a kereskedelem. Nagy városokat építenek. A város-államok azonban akadályozzák a zavartalan gazdasági élet további fejlődését. Minden pár kilométerre új váltójog, az iparüzés más feltételei, más bürokratikus és vámnehezítések, a városi céhrendszer, stb. nehezítik az új gazdasági rend kialakulását. Mindez a tőkés számára lehetetlenné tette a munkaerő, ércekben, vízierőkben és nyersanyagokban gazdag helyekre való összpontosítását. Az egész „haza” zavartalan kizsákmányolása az ipari fejlődés első feltétele. A társadalom gazdasági életének ezen változásai híven tükröződnek vissza a polgárság ideológiájában: megjelennek az újságok és a könyvek, felelevenednek a történelmi tradíciók. A nemzeti színházak, a nép nyelvén megjelenő irodalom, mind az alakuló és fejlődő nemzet erőit mutatja. Megalakul a nemzet, a nemzeti öntudat kiszélesedik, nemzeti ideálok születnek, azonban ezek a már kifejlődött nemzetek állami szervezetében találnak ellenállásra. Megkezdődnek a különböző nemzeti harcok, amelyek mindenütt elemi erővel törnek ki s az ellenállás által csak növekednek. A piac körüli harc képezi a nemzeti harcok magját. A piac az elemi iskola, ahol a polgárság nacionalizmust tanul. A nemzetiségi gyűlölet csupán forma, amelyben a különböző nemzetek burzsoáziái között a versengési gyűlölet megnyilvánul. Ez a nemzeti gyűlölet a munkásosztály számára öngyilkosságot jelent.

Amint láttuk tehát a nacionalizmus a tőke kialakulásának időszakájában forradalmi és haladó volt.

Az eredeti forradalmi nemzeti államok a kapitalista termelési mód kifejlődésének következtében átalakulnak imperialista államokká. Ezeknek az imperialista államoknak legtipikusabb képviselői a különböző fasiszta államok, amelyek ismerve a népek szeretetét a szülőföld, a megszokott és ismert szűkebb környezet iránt, igekeznek ezt is a maguk javára kihasználni. Felosztják az egész nemzetet nacionalistákra és nemnacionalistákra, hogy ezzel is gyengítsék a dolgozó tömegek szabadságukért folyó mozgalmát. A nacionalisták közé sorozzák mindazokat, akik politikájukat és gazdasági helyzetüket

jóváhagyják. A nem nacionalisták pedig a nemzet összes többi elemei.

Elsikkasztják a dolgozó tömegektől kulturális és nemzeti értékeiket. Így például történelmünkben átmázolják és meghamisítják a magyar parasztság szabadságért és földért folytatott kuruc harcait. Az úgynevezett hivatalos nemzet ünnepli Martinovicsot, akire ha élne, ugyanaz a sors várna az uralkodó osztálytól, mint amilyenben része volt az osztrák kényuralom részéről. A forradalmi, minden haladószellemű népmozgalomban aktív résztvevő Petőfit kikiáltják a szerelem és bor ábrándos költőjének. A nép felszabadítására irányuló harcok vezéreit, az aradi vértanuúkat ünneplik, mintha valami fasiszta, szabadságot eltipró állam tábornokai lettek volna. Adyt, az új idők viharmadarát úgy igyekeznek beállítani, mint valami borgőzös, mellét döngetve magyarkodó nemes urat. Kiszajátítják az ismeretlen katona emlékét, a különböző harctereken hiába elpusztult százezres munkás és paraszt-tömegek megszemélyesítőjét.

A hazaszeretnek ez a monopolizálása a történelem egy bizonyos fokán túl már nem lehetséges. A patriotizmusnak az egész nemzetet kell képviselnie. Ez a hazaszeretet nem egyezik az uralkodó osztályok álhazaszeretetével. Az álnacionalistáknak a haza egy létező valami, amely az embereken — akik azt képzelik — kívül él. Az ő számukra létezik a haza és emellett a nép. Elképzelésükben a haza mint élő személy jelentkezik, amelynek megvan a külön kívánsága és akarata. Mikor a haza megszólal, a népnek el kell hallgatnia. Ezek az álnacionalisták azt állítják, hogy ők a haza érdekében beszélnek, de tudni való, hogy ezt valamely ipari, kereskedelmi vállalat vagy nagybirtok nevében mint üzletemberek mondják, nem számolva azokkal, akik mindennapi munkájukkal biztosítják ezeknek a vállalatoknak fejlődését és hasznát. Így náluk a haza fogalma csupán védjegy üzleti érdekeiken.

A haza azonban semmi más, mint az élők egy közössége. Nem lehet elképzelni a hazát nép nélkül. A haza nem a sors játéka által, vagy egy család kezdeményezésére jött létre, hanem embermilliók százados küzdelmének eredménye, akik ugyanazon földrajzi és történelmi viszonyoknak voltak alávetve s feltétlen szükséges a fejlődés és haladás szempontjából, hogy a nép szabadon kifejezhesse kívánságait, mert a nép szava: a haza szava.

Amint látjuk, a fasiszta érvelések a nacionalizmussal csak igazi törekvéseik leplezésére és a dolgozók tömegeinek félrevezetésére szolgálnak. A fasisztáknak az imperialista (hódító) állam az ideálja, melyben az uralkodó nemzet tőkés osztálya teljhatalmúlag igázza le az összes nemzeti kisebbségeket az illető állam keretein belül. Tehát abban az országban, amelyben a fasiszmus uralkodik, a nemzeti kisebbségek halálra vannak ítélve. Példa erre a jugoszlávok helyzete Olaszországban.

A kisebbségeknek a demokratikus, liberális légkör nélkülözhetetlen, mert így őrizhetik meg nemzetiségüket, nyelvüket s kulturájukat.

AZ ÍRÁSTUDÓK ÁRULÁSÁHOZ

1914-ben semmit sem gyaláztak meg úgy, mint a tollat. Pántlikásan, rózsásan, józan pénzihletben és fertelmes talpnyalásban akkor született meg az új bűn kigyófája: a szellem prostitúciója. Nagy nevek és kis piszkok nyálazták és hozsannázták a vér és a pénz útját, a kapitalizmus istenségét, az imperializmus halálkaszálását: „Tisztító háboru” üvöltötték az esti kiadások, napi parancsok és böjti prédikációk. Egyetlenegy mindennél többet beszélő példa: „Kell a háborús hangulat s ezt a hangulatot nem lehet és nem is szabad lerontani. Végre is ezek a tömegek mennek a háború tűzébe, ezek viszik oda fiatal életüket, ezek hagyják el édes anyjukat, testvérüket, kedvesüket, kényelmüket, ezeknek kell a mámor, hogy ne érezzék olyan kegyetlenül, mit hagynak el, hova mennek. Derék és jótékony mámor ez s mint a mesében a hegy-oromról leugró Psychét egy felhő, úgy engedi sértetlenül az ismeretlen sorsba ugratni a tömegeket a mámor. Legyen mámor, a lelkek kábulása, hogy ne hallhassék ki belőle édes anyák zokogása, kedvesek fájdalmas sikoltozása. Így van ez jól, így kell lenni. És hála a gondviselésnek, most ez a mámor rajta ül az egész országon.” (*Pesti Hírlap, 1914. aug. 15.*) És ez a mámor, ez a méreg akárhogy nevettek, vagy csodálkoztok most: hatott. Megölte az agyunkat, elvakította szemünket, káromlásra oldotta nyelvünket, gyilkolásra kezünket: öltünk, raboltunk, piszkolódtunk és a toll emberei tisztító, embernemesítő háborúról beszéltek. A toll minden golyónál, tanknál jobban végezte el munkáját.

1914-ben semmit sem gyaláztak meg úgy, mint a tollat. Ujságírók, költők, tudósok és írók, publicisták, egyetemi tanárok és egyéb írástudók egyetemlegesen az árulás, a cinkosság vétségébe estek. Úgy írtak és azt írták, amit tőlük sajtókonferenciákon, főhadiszállásokon megköveteltek. És mindegyik igyekezett még azonfelül is adni valamit, egy kis „egyéniiséget” csempészni írásaiba, ízt, zamatot, hogy annál biztosabb legyen a hatás és az eredmény: imperialista tömegtenyezők erősítése. A háború bebizonyította, hogy a polgári irodalom szőröstül-bőröstül az uralkodó osztály ideológiai lakája.

1914-ben az imperializmus leghűbb és legfontosabb szövetségese a toll volt *Bickel* német dékántól a magyar *Bródy Sándor*ig az írástudók egyértelműleg bizonyították, hogy „öröm ilyen időben élni.” Örömet facsarni, biztatást gesztikulálni, ágálni és haláltól, gyásztól felgyulni: betegségtünet. Egy háborúba korhadt társadalom irodalmi tükrözése, a háborús kizökkentség forróján csak patológikus lehet. Beteg, fertőzött irodalom, mely ha a láz, a roham elmúlt, ijesztőn, árulkodón dokumentál.

Mint általános törvény lehet felállítani: mindazok az írók,

akik nem találják meg az utat az antiimperialista erőkhöz, hiába bizonykodnak pacifizmust, humanizmust, internacionalizmust és polgárt elképesztő fenyegetésséget, a döntő pillanatban az osztályuk diktálta atmoszféra rabjai lesznek, akik élményeiket, gondolataikat csak ebben a keretben, csak ezen a biztosított talajon állva tudják kikristályosítani. A társadalom mozgató erőit nem ismerik, nem kutatják s háttéri okokkal nem törődnek. Ha azután, mint derült égből a villámcsapás, újra beüt egy tizenégyes augusztus, akkor legjobb esetben is csak a misztikum a legenda születik meg a „különös, különös nyáréjszakáról“, amikor „az égből dühödő angyal dobolt riadót a szomorú földre“, amikor

*Jó kutyánk Burkus elveszett
S Mári szolgálónk a néma,
Hirtelen hars nótákat dalolt.*

(Ady.)

A költő a rémmel, a lidérccel birkózik fátumos révületében, a tudomány emberei ugyanakkor a misztikumot tudatosan duzzasztják kóros daganattá, szakálasan imponáló gyermekmesévé: „Az emberiség nagy fegyveres küzdelmeinek megértésére hiába fordulunk a természethez; az állatvilágból inkább harmónia csendül felénk. Az u. n. történelmi materializmusnak az a tétele, hogy az emberek közötti küzdelem mindig gazdasági harc, hibás alaplóból indul ki.“ *Lenhossék Mihály*, egyetemi tanár így az egyetlen magyarázatot angyali egyszerűséggel sikkasztja el. Elsikkaszthatja, megtagadhatja, ha a materialista elmélet más elfogadható magyarázattal pótolja, de a *Lenhossék*-magyarázat olyan bűnösen naiv álbölcsesség, annyira cinikusan gonosz katedramese, hogy be kell látnunk: az imperializmusnak az ilyen magyarázat tényleg felér néhány ezreddel: „A háború sajátságos emberi tünemény: a dúsan kialakult emberi léleknek ezer színben játszó tarka világában, az emberi érzelmek, szenvedélyek, törekvések és eszmények végtelességében különülnek ki azok a sympathiák és antipathiák, azok az érdekközösségek és érdekellentétek, amelyek az embercsoportokat, a népeket és népcsaládokat hol közelebb hozzák egymáshoz, hol meg szembeállítják egymással az összeütközések politikai és társadalmi formájában, vagy a háboru fegyveres tényében. A háboru bele tartozik abba a váltásádjiba, amit az emberi nem fizetni kénytelen az óriás módon fejlődött és kialakult agyvelő és a csodává gazdagodott értelem ajándékáért. A háború nem az állati ösztönök nyilvánulása az emberben, hanem az embert az állat fölé emelő értelem és akarat szomorú szülőltje“. (*Háborús előadások a budapesti egyetemen. 1915. 10.*)

Tizenkét millió ember halála, asszonyok, gyerekek éhsége, szenvedése: „a dúsan kialakult emberi értelem és egyéniség talaján burjánzó különleges emberi cselekvés"! Az emberi nem váltásádjija: a Kruppok, Schneider-Creusot-k milliárdjai! A tankok,

gázbombák és lángszórók, mint a csodává alakult értelem aján-dékai! Ime az „óriási módon fejlődött és kialakult agyvelő”, mely csak az uralkodó parancs ellenében dolgozik és fárad, hogy ezzel a bődületes hadibölcsséggel minden kételkedésre és gondolko-dásra képtelenné nullázhasson . . .

Az írók, akik 1914-ben kezdtek kifogyni a témákból, a kávé-házak halandzsázóit és a kártyacsaták hőseit, áporodott nyugalmi helyzetükből a háború billentette ki és akiknek nem volt lényegük a materializmus: ennek nagy atmoszférikus nyomása alatt pontosan tükrözik az imperializmus nyilvános betörését és lesznek minden írásművészetük ellenére szomorú percmemberkék, lakájok, bé-lyegzettek, cinkosok, akik az emberiség legbilincseltebb pillanátá-ban az „elemi felszabadultság” érzését fertőzik világgá. *Lengyel Menyhért* például ilyen „egyszerű gondolatokkal” könnyít önmagán és embertársai kételyein: „Hát mi lehet az, ami a háborúban jó? Valami, ami hasonlít a felszabaduláshoz. Az embert a törvények és szokások, az életmód és a körülmények lassanként rémesen behálózzák. Énünk a legnagyobb szabadságot kívánja és az élet ebben mindjobban korlátozza. Sokszor ölni szeretnénk, mert ez benne van az emberi ösztönben — de még mukkanni sem szabad, szépen és alázatosan köszönni kell a főnöknek, akit szeretnénk arcul köpni. Ilyen viszonylatban majdnem minden ember el van nyomva — s a háború mindezt az elnyomást elfujja, mint a vihar a ködöt. Az ember egy ugrással kiszabadul mindenből, még a saját gondjait is elveti, mert hiszen ezentul, hogy katoná lesz, mások gondoskodnak élelméről, céljáról, munkájáról is; s mozgási sza-badsága hallatlanul kiterjedt — szinte szabad bandába csoporto-sulva ölhet, rekvirálhat. Ekkora kielégülés, ilyen öntudat szinte megéri a halálveszedelmet.” (*Nyugat*, 1914. 24.)

A háború mint felszabadulás! Kielégülés, mely megéri a ha-lálveszedelmet! . . . Így aztán érthetővé válik, hogy a gyökeréig beteg világ mért lát a háborúban gyógyító „acélfürdőt” . . . Íróink hiába voltak humanisták, hiába széplelkek és elefántcsonttorony-lakók: 1914 augusztusában ők bizonyultak a leggyengébbeknek. Az írást magáért az írásért üzők, akik nem ismertek társadalom-változtató célt és akaratot, a háború vad aktivitásának lettek az áldozatai, kiszolgálói, éltetői és magyarázói. Szociális gerinc és tartalom nélkül kellett, hogy belesodródjanak a legantiszociálisabb emberi aktivitásba.

Ha példát keresek, akkor Bródy Sándor, ez a szocializmus-sal kacérkodó magyar naturalista bizonyítja legjobban, hogy a hácorú legelső áldozatai, legjobb fedezői és legeredetibb kiszol-gálói az írók voltak, akik fenntartás nélkül, tudás és kritika nélkül vetették bele magukat a háborús élménybe, hogy azt szükséges és isteni, kivédhetetlen valósággá avassák. Szomorú sodródás ez, melynek eredménye hamis, gikszeres líra, erőszakolt szócséplés, mely mint ágálás mindig fortissimóban kénytelen megmaradni. A háború így lesz aztán „a legnagyobb és legszebb akció, mely e

kihült csillagon eddig megtörtént vala". Oka: „egészen mélyenfekvő és egyetemleges, úgyszólván természeti ok. Nincs ma akármilyen magasrendű személy is, aki a háborút akarta volna, hanem a háboru akarta magát". Ez a telje, ez a csúcsa a lelkiismeretlenségnek, itt az emberi ész már csődöt mondott: a háború, mely önmagát akarja! Az író, aki kabátujjából ilyen bölcsességeket ráz ki, minden gátlás nélkül építheti fel kannibálfilozófiáját: „Titkos örömöm van a háborúban és Isten különös kegyelmének tartom, hogy e nagyszerű időkben élhetek. Természetesen fáj az, hogy csak mint néző és gondolkodó... Írni a háborúról nem gyenge dolog-e?... Annak, aki férfinak született, mámorító gondolat a harc, mert hiába minden elpuhultságunk és kulturánk, aki valaki, az belül mind katona". Bródy programja, a hadvezérek programja. Írónak lehet-e szebb, jobb, méltóbb vezércsillaga? „Bizom bennük és hiszek abban, hogy az ő programjuk győzedelmeskedik, ők látják a végső pontokat, és nincs helyesebb, mint az, amit ők cselekszenek". Militarizmus a legtisztább tenyészetben — mint irodalmi cél és megnyugvás! Imperializmus, mint jó kényelmes ágy, amit megvetettek az emberiségnek, amiben elfeküdni, kielégülni isteni jó a végre egyszer célt talált magyar írónak! Az élet, a jövő ezek után csak rózsaszínű lehet, legfőbb magyar és úri boldogság: „A háború utáni idők boldog idők lesznek Magyarországra nézve. Természetszerűen és miránk nézve hasznosan fognak elrendeződni a dolgok". Ady ostorozó próféciai ilyen talmi sorok mellett megközelíthetetlen egyszerűlt költészetté gyulnak fel! A Bródy-prófécia már kimondásuk pillanatában összeomlanak: „Boldogok, szabadok, urak leszünk magunk között, elsők a világ előtt... Legszebb álmunk se lehet olyan, mint amilyen szép, amilyen tartósan nyugodt és bőséges élet lesz az osztályrészünk". Hogy rávert erre a tollra, erre a szemléletre az élet kegyetlen valósága, az imperializmus realizmusa! Százszázalékos hamis lelkesedés és hamis szemlélet százszázalékos cáfolatot kapott: a sorok a semmibe fújódtak és ma már csak vigyorogni tudunk...

„A fegyverkezés kinövéssei, a kapitalizmus legfiatalabb etapjának (fejlődési fokának), az imperializmusnak kielezett küzdelme az előrehaladott államokban a világgpiacokért, a hátramaradottabb keleteurópai monarchiák dinasztikus érdekei, kikerülhetetlenül kellett, hogy háborúba torkoljanak. Teritoriális annexiók (területi hódítások) és idegen nemzetek leigázása, a konkurens nemzetek letörése, a dolgozó tömegek figyelmének elvonása a belső politikai krízisről, a munkásság egységének megbontása és nacionalista félrevezetése, élharcosainak kiirtása, a dolgozók forradalmi mozgalmának a gyengítésére: ez volt az egyetlen igazi tartalma, jelentése és értelme a világháborúnak.”

A nemzetközi hadiipar

A naiv ember azt hinné, hogy olyan fegyvert, amely az ellenség leverésére szolgál, minden ország ipara csak saját országa számára állíthat elő. Hiszen egyébként az ellenséget erősíti, mert minden idegen ország lehetséges ellenség. Az ellenséget erősíteni, az ellenségnek fegyvert adni a kezébe, minden ország törvénykönyve szerint a legnagyobb hazaárulás vétsége. S ha te teszed vagy én teszem, be is csuknak vagy kivégeznek érte bármely országban. Ha ellenben Krupp teszi, vagy Skoda, vagy a Vickers művek, vagy más köztiszteletben álló világcég, akkor, nos, akkor nem történik semmi.

Minthogy a világ országainak parlamentjei nemzeti szólamok alapján szavazzák meg a hadi hiteleket, amelyekből a fegyverkezési rendelkezéseket fizetik, a hadiipar lehetőleg titkolja nemzetközi összeköttetéseit. A világháború előtt nem is esett erről sok szó. Azóta azonban sok kényelmetlen dolgot napfényre hoztak, köztük súlyosan kompromiáló adatokat is a hadiiparok nemzetköziségéről s kiméretlen profithajzásáról.

A fegyverkezési ipar hatalmát még inkább növeli az, hogy a cégek nem versenyeznek egymással, hanem közös egyetértéssel igyekeznek a kormányoknál a legelőnyösebb feltételeket elérni. Már a világháború előtt is legszebb egyetértésben dolgoztak a világ összes hadianyag gyárai, szépen felosztva egymás között a nemzetközi piacot, természetesen mit sem törődve azzal, hogy esetleg ellenséges államnak szállítják a fegyvert és a municiót. A következménye az volt, hogy a világháború alatt az angolokat a Boszporusznál olyan ágyúkkal lötték, amelyeket angol cégek szállítottak a törököknek és hogy az osztrák-magyar hadsereget a galíciai fronton olyan lövegek pusztították, amelyeket az osztrák Skoda gyár állított elő.

Krupp, a legnagyobb német ágyúgyár alapítója a francia becsületrend lovagja. Nem ok nélkül.

A hadiipar már nagyon korán felismerte a sajtó jelentőségét és igen ügyesen tudta azt felhasználni hön öhajtott célja, a nagy rendelések, tehát a nagy profit elérése érdekében. 1910-ben az angol hadihajógyarak mesterséges pánikhangulatot szítottak. Lapjaikon keresztül azzal rémítették az országot, hogy Németország tengeri hadereje rövidesen túlszárnyalja Angliáét és így Anglia létérdekében lesz megtámadva, hiszen Anglia sorsa a hadiflottájához van kötve. Koholt adatok alapján azt állították, hogy 1912-ben Németországnak 22 óriási csatahajója lesz a 19 angol csatahajóval szemben. Tervük sikerült, mert hála az országos pánikhangulatnak

és a tervszerű, új hadihajók építését célzó propagandának, a kormány nagyarányú hajórendelést tett.

Így mentek a dolgok a „hazafias” fegyverkezési iparban a háború előtt. S csak formájában másképpen a háború alatt: az ellenségnek hadiszert szállítani természetes dolog volt ezeknek az uraknak. Hja, az üzlet, üzlet.

Németország híjjával volt a blokád alatt sok nyersanyag, amelyre a háború folytatása miatt feltétlenül szüksége volt. Ezeket gyakran csak úgy szerezhette meg, hogy a semleges országokon keresztül cserébe kész hadiszert szállított az entente hatalmának. Így jutott gumihoz, petróleumhoz, alumíniumhoz, rézhez. Viszont így történt, hogy az angol flotta olyan optikai felszereléssel indult el a skagerraki csatába, amelyet hat hónappal azelőtt a világhírű jénai Zeiss cég szállított egy holland cég közvetítésével az angol hadvezetőségnek. S így történhetett meg az is, hogy a német katonák a Douaumont erőd sturmjánál olyan szegesdrótokba akadtak fel, amelyeket két hónappal azelőtt a Magdenburger Draht- und Kabelwerke szállított Svájcön keresztül.

Általában olyan élénk csereforgalom volt az egymással szembenálló államok magánkézben levő hadiipari vállalatai között, hogy ezek az „ellenséges” vállalatok szükségesnek találták egy közös svájci központ létesítését, amely nagyban elősegítette a mindkét félre olyan hasznot hajtó, „áldásos” közös munkát.

Az 1916 év első hat hónapjában a német cégek 250.000 tonna acélt és vasat szállítottak havonként a semleges külföldre. A német hadvezetőségnek ellenben tudtára adták, hogy képtelenek havi 15.000 tonnánál többet szállítani katonai célokra. S az acéltröszt inkább megfizette az 5 márka tonnánkénti bánatpénzt, semminthogy a saját hadseregének szállítson. Miért? Mert a külföld sokkal magasabb árakat fizetett az áruért. Így látta el a német acéltröszt a vasban szegény Franciaországot a háború alatt nyersanyaggal, hogy a háborút folytatni tudja. Így azután nem lehet csodálni, hogy egyes hadianyaggyárak a háború alatt 600%-os osztalékot fizettek a részvényeseknek.

S ma, a háború után, amikor a legnagyobb erővel készülődnek mindenfelé az új háborúra, a hadiipar nem lett szemérmesebb és nem kevésbé áhítja a profitot, mint a háború előtt, vagy a háború alatt. A hadiipar ma óriási, véres internacionálét képez. Ezt az internacionálét öt óriási hadiipartröszt alkotja. Az elő és a legjelentősebb az angol Wicker-Armstrong, amely a legtöbb angol nehézipari vállalattal fuzionálva English Steel Co. cég címen működik. E tröszt irányítja az angol világbirodalom tengeri, szárazföldi és légi fegyverkezését. Ez rendelkezik az olasz Wickers és a portugál és spanyol fegyvergyárak részvénytöbbségével, valamint a holland Fokker repülőgépgyár részvényeinek jelentős részével. A második a francia Schneider-Creusot koncern. Ennek az érdekelt-

ségébe tartozik a cseh Skoda és a belga hadiipar nagy része is. Harmadik a japán Mitsui mammut tröszt. Ez családi részvénytársaság és kezében tartja egyebek között az egész japán nehézipart. Negyedik az amerikai Bethlehem Steel Corporation, amely a kezében tartja észak, közép és dél Amerikát. Az ötödik a német Krupp köré csoportosult német hadiipar, amely a kezében tartja a legtöbb svájci, holland, dán, svéd és norvég hadiipari üzemet. Ezek a trösztök pontosan megállapított üzleti terv alapján, lényegileg közös haszonra dolgoznak.

Nemcsak a nehézipar van ilyen szépen megszervezve, a jövő háborúban óriási fontossággal bíró vegyiipar sem marad mögötte. A négy legnagyobb kémiai tröszt, a német I. G. Farbenindustrie, az amerikai Du Pont & Cie, az angol Imperial Chemical Industrie és a francia Societe du l'Azote, amelyek a kezükben tartják a világ kémiai iparának legnagyobb részét, annyira egymáshoz vannak fűzve a különböző részvények és egyéb érdekeltségek által, hogy szinte kart-karbaöltve gyártják a robbanóanyagokat és a mérgezőgázokat a saját nemzetük, valamint a többi nép kipurzításához.

Hallgassuk meg, mit ír a német Günter Reimann: Giftgas in Deutschland című füzetében a legnagyobb német vegyészeti koncernről, az I. G. Farbenindustriéről: „E német vegyészeti tröszt előfutára, az Interessengemeinschaft der Chemie koncern már 1919-ben szerződést kötött a francia kormánnyal és pedig a francia hadügyminisztériummal és a Societe de l'Azoteval. A francia kormány úgy vélte, hogy sikeres munkát a német szabadalmak szerint csak a szabadalomtulajdonosok közreműködésével érhet el. A legnagyobb német vegyi koncern készségesen beleegyezett a hozzá közelálló többi koncernnal egyetértésben, hogy megadja a francia hadügyminisztériumnak és a szóbanforgó francia cégeknek a gyártáshoz szükséges adatokat és maga nem fog a legközelebbi 15 év alatt Franciaországban vagy kolóniáiban konkurens üzemet felállítani. Így esik a megegyezés a francia kémiai ipar kiépítésére német segítséggel éppen arra az időre, amikor a Ruhr-vidék népessége szintén a német nagyipar kezdeményezésére a passzív ellenállás harcát folytatja a megszálló francia csapatok ellen“.

Haszna fokozására a hadiipar minden eszközt igénybe vesz. A sajtó nagyrésze a hadiipar zsoldjában áll. Így pl. Franciaországban a Le Temps és a Journal de Debats részvénytöbbsége a Schneider koncern kezében van. Amikor a lengyelek kölcsönt akartak 1932-ben a franciáktól, a fegyvergyárosoktól lepénzelt francia sajtó féktelen izgatást fejtett ki Lengyelország és Németország között, hogy nyomást gyakoroljon a tárgyalás alakulására. Sir Henry Determing a világhírű Royal Dutch petróleumtröszt elnöke ismert féktelen szovjet gyűlöletéről. Ez a gyűlölet korántsem a világnézetek különbségéből fakadt. Ennek a gyűlöletnek sokkal „bensőbb“, a nagytőkés szívég a Wertheim-szekrényig ható okai

vannak. Sir Henry annakidején összevásárolta az orosz menekülttől az összes orosz petróleum-részvényeket, abban a reményben, hogy az orosz Tanácsköztársaság úgyszólamint hamarosan megbukik és akkor az ő tulajdonába kerülnek a gazdag orosz olajkutak. Mikor látta, hogy az ifjú Tanácsköztársaság csak nem akar összeomlani és se szép szóra, sem fenyegetésre nem hajlandó átadni neki a kutak tulajdonjogát, akkor a legvadabb harcot kezdte el a Szovjet-Unió ellen. Orosz pénzt hamisított, hogy ezzel is gyöngítse az orosz köztársaságot. Minden befolyását latba vetette, hogy Anglia és más államok hadat üzenjenek a szovjetnek és amikor ez nem sikerült, megalakította az ú. n. Á. B. C.-ét, az antibolseviszta komitét, genfi székhellyel. Ez egy távirati ügynökség, mely a nemzetközi hadiipar védnöksége alatt áll, saját hivatalos lappal *Journal de Genev*-vel rendelkezik és szovjetellenes cikkekkkel látja el, magától értetődik, teljesen ingyen, a nemzetközi hadiipar szolgálatában álló sajtót, szóval a világ lapjainak túlnyomó részét. A Komité végső célja háború a Szovjet-Unió ellen, mert ha kell, Sir Henry még a világot is lángba borítja és egy vértengeren is keresztül gázolna, hogy az annyira áhított olajkutakhoz jusson.

A hadiipar nem elégszik meg azzal, hogy sajtóján keresztül a közvéleményének nagy részét hatalmában tartja. Hogy az esetleges leszerelést megakadályozza, ingyen részvényeket ad a fontosabb politikusoknak, vagy az igazgatóságokba választja meg őket. Így pl. az angol Wickers művek olyan igazgatósági tagokkal rendelkeznek, akik tagjai voltak a leszerelési konferenciáknak. Pár évvel ezelőtt Shaerer, az amerikai municions-tröszt megbízottja tucat számra vesztegette meg a politikusokat és admirálisokat, hogy szétrobbantsa a tengerészeti konferenciát. A legújabb megvesztegetési botrány pedig tavaly robbant ki ugyancsak Amerikában. Mindez természetesen az új „piacok” létesítése érdekében. Nem titok többé, hogy Bolívia c/a Paraguay háborút, az érdekelt amerikai petróleum és hadiipari vállalatok pénzelték. Ugyancsak Amerika (és részben Anglia) trösztjei intézik Kolumbia, Venezuela, Kuba és a többi közép- és délamerikai államok állandó „államcsinyjeit” is. Ezekben az államokban a miniszterek és a tábornokok a nagy amerikai trösztök hadifizetéses alkalmazottai, akik hazájukban mindenkor és mindenben előkelő külföldi megbízóik érdekében „cselekszenek”. Ez az „erélyes” üzleti politika meg is hozza a maga gyümölcsét. A Népszövetség kimutatása szerint a magánfegyver-kereskedelem 1925-től 1935-ig körülbelül 80 millió dollár értékű fegyvert szállított különböző államoknak, nem számítva a municions-trösztöt, amely ennek az összegnek szerényen számítva kb. a tizszerese. Ilyen szép üzletmenetnél a nyereség is milliókra rúg. Az angol Wickers 1934-ben 5, 1935-ben 9.28 millió font nyereséget mutatott ki, míg a hozzáképest törpe Skoda 1935-ben 11, 1936 első hat hónapjában 40 millió Kc tiszta nyereséget mutat ki. Vannak német gyárak, ahol az 1934—35-ös nyereség az alaptőke-négyszeresét teszi ki.

A magánhadiipar állandó veszedelmet jelent a világbékére, mert félelmetes befolyású nagytőkés érdekeltséget teremt, amelynek a nyeresége a háborútól és a háborús készülődéstől függ. Igaz ugyan, hogy a fegyverkezési verseny csökkenti a munkanélküliek számát és bizonyos gazdasági fellendülést okoz, de mindez csak látszólagos. A hadiszerekbe fektetett tőke improduktív befektetés, mert csak a hadianyag-gyárosoknak hoz hasznot, a kész hadigép nem a továbbtermelés, hanem a pusztítást célját szolgálja és a fegyverkezési verseny nemhogy a gazdasági válságot megszüntethetné, de még a munkanélküliség nagyobb méretű csökkenését sem érheti el. A legszebb példa erre Németország, amely az összes imperialista államok közül a leglázasabban fegyverkezik. A 4 millió német munkanélküli közül 2 milliót munkába állítottak, de a többi 2 millió sehogy sem tud elhelyezkedni. A fegyverkezés óriási összegeit a munkásság szájától vonják el. A munkabérek 25%-kal csökkentek, míg a gyárosok milliós haszonnal dolgoznak. Ha Németország a fegyverkezéssel megáll, a következmény: tömeges munkanélküliség. Ha viszont tovább hajszolja, az eredmény: az egyre kimélyülő gazdasági válság.

A mai válságot sem a fegyverkezés, sem a háború, hanem egyedül a dolgozó tömegek összefogása szüntetheti meg.

Pétain francia marsall még a háború folyamán kiszámította, hogy Franciaországnak minden egyes, a háborúban megölt német katona 160.000 aranyfrankjába került.

Egy amerikai anket a háború befejezése után megállapította, hogy három a háborúban megölt amerikai katona után egy új milliomos keletkezett.

A HÁBORÚ FILOZOFIÁJA. „A mussolini-i tanok szintézise, melyet nem mindenkinek adatott megérteni: háború = élet; béke = halál. Egy másik szintézis: háború = megtisztulni, Istenhez szállni; béke = letörni, meghülyülni, sárban fetrengeni. Harmadik szintézis: fasizmus = az emberek természetes egyenlőtlenségének az elfogadása; demokrácia-szocializmus = az emberek természetellenes egyenlősége“

Giovinezza D'Italia

Kispolgári ábrándok és fasizmus

IRTA: DEÁK JÁNOS

1.

Az abesszin rablóhadjárat, a Rajnavidék megszállása, Danzig szabadállam erőszakos alkotmányváltozása egyrésztől, másrésztől a német-osztrák megegyezés által létrejött olasz-német fasiszta front, utolsó kártyavetésnek pedig a spanyol fasiszta ellenforradalom, világosan igazolják, hogy a világ dolgozói előtt fekete sárkányként lebeg a közvetlen veszély: a fasizmus és annak természetes következménye, egy új borzalmas világháború.

Európa nemzetei már is arcvonalba alakultak, csupán símitások történnék néhány semleges állam jobbra vagy balrafolódásával. Ausztria, Magyarország, Lengyelország határozottan a német-olasz fasiszta blokk mellé álltak. Csehszlovákia, Románia és Törökország a francia-orosz demokratikus blokkhoz csatlakoztak. Ezen külpolitikai átalakulások azonban az egyes országokban végbemenő belpolitikai változásokkal függnek össze.

A közvetlen fasiszta veszély nem csak a most kialakult fasiszta államcsoport részéről áll fenn, hanem azokban az országokban is, amelyek külpolitikailag a demokrácia megvédéséért szálltak síkra, belpolitikájukban jobboldali puccs és terrorveszély fenyeget. Példa erre Románia, ahol a jobboldali terrorakciók napirenden vannak.

A fasizmus gazdasági előfeltételeit ismerjük és mint a kapitalista társadalom rendszer utolsó, nagy, aggóniaelőtti életmentési kísérletét tekintjük. Egy olyan életmentési kísérletet, mely ezek életébe, tizezrek szabadságába és milliók biztonságának az elvesztésébe kerül. A fasizmus azonban nem teoretikus megállapításokkal harcol és épp olyan nehéz lenne ellene ezt a módot felhasználni.

A fasizmus tömegekre alapozza hatalmát és ebben különbözik minden más imperialista kényszerrendszertől. A fasiszta veszély a tömegek fasizálódásában rejlik és ennek megakadályozása minden antifasiszta mozgalom céljának kell lennie.

Németországban 13 millió marxista, majdnem ugyanannyi polgári demokrata, európai szempontból legmagasabb fokon álló civilizáció és kultúra mellett, a fasizmus győzedelmeskedett.

Hitler tömegeit nem a munkásosztályból toborozta. A hetvenmillió lakosságú Németországban akadt húsz millió olyan ember, akik határozatlan gazdasági és politikai szerepüknél fogva, alkalmasoknak bizonyultak egy fasiszta rendszer hatalomrajutását keresztülvinni.

Nem tanácsos ugyanis struccpolitikát folytatni és az eseményeket teljesen úgy magyarázni, hogy Hitlert egyszerűen nyeregbe ültették és most a ló viszi, anélkül, hogy lovagolni tanult volna.

Vad ló az, amire ültették és lovaglásának előfeltétele az volt, hogy igenis tanult lovagolni. Hitler eszköz volt, de olyan eszköz a német kapitalisták számára, amely megérte az áldozatokat. Hitler tömegekkel rendelkezett, olyan tömegekkel, melyeket más politikai irányoknak nem sikerült megszerezniök.

Ezen tömegek történelmi szereplését, gazdasági és lélektani átalakulását akarom ismertetni és egyben praktikus iránypontjait megjelölni egy széles antifaszista mozgalomnak, mely éppen a fasizmus számára alkalmas néprétegek megmentésére irányulna.

2.

Hogy valaha is, mondjuk ötven évvel ezelőtt „boldog béke” volt, csupán nagyapáink meséiből hallottuk. A történelem ugyanis tagadja, hogy kanaáni szőlőtőkék nőttek volna, sőt a munkabérek kisebbek, a nyomor Páris külvárosaiban sokszor még fantasztikusabb mérveket öltött, Kinában többen pusztultak el kolerában és a rizs okozta beri-beritől. Egyszóval a munkás és a kuli ötven évvel ezelőtt sem édegett boldog, gondtalan békében.

Nagyapáink meséjében mégis van némi igazság. Ötven évvel ezelőtt élt városainkban egy osztály, mely jöltáplált, ábrándozó-szemű emberekből állott, foglalkozásuk határozatlan volt és ebből kifolyólag egész társadalmi szereplésük is.

Élt valahol Nürnbergben, vagy Németország bármely más részén egy Mayer nevű kiskereskedő, aki gazdag nem volt, viszont szegény sem, megelégedéstől távol állott, viszont fűtötte a remény és kék mosolygós szemeiben élt megbújva és csendesen egy fővárosi csemegeüzlet, aranybetűs címtáblával — és az a Mayer naponta ott hajladozott szatócsüzletében hajnaltól késő estig, fogá-hoz verte a rézfilléreket és ábrándozott e csemegeüzletről.

Középeurópában szerte éltek Mayerok, akik arról voltak nevezetesek, hogy semmiféle politikai mozgalomban nem vettek részt, legfeljebb eljártak testületükbe egy pohár sörre és ott kuglipartival, vagy anélkül megvitatták a világ sorát, természetesen azonban távortartották magukat olyan kérdésektől mint: háború, munkanélküliség, gyarmatosítás és annál inkább jöttek szóba hercegi pletykák, udvari kiruccanások és katonai kalandok mézes-mázos pikantériái.

Amint említettem, létezett már akkor is munkanélküliség és nyomor. Sztrájkok, háborúk és forradalmak. Léteztek munkásmozgalmak és politikai pártok és az osztálytársadalom reakciós denevérei akkor is szorgalmasan csapkodtak sötét szárnyaikkal. A Mayerok azonban mindentől távol állottak. Ez érthető is. Társadalmi helyzetével az van csak tisztában, aki közvetlenül vesz részt a termelésben. Csak a munkás, aki készíti és a tőkés, akinek tulajdonát képezi az árú, van tisztában társadalmi szerepével. Abban az időben tehát aktív csak ez a kettő volt: a munkás és a tőkés. Az egyik szervezkedett, sztrájkokat vezetett, forradalmakat indított, — a másik felhasznált minden eszközt hatalma megtartásához:

fegyvert, erőszakot, háborút, vallást, félrevezetést, denúnciációt, stb.

A kettő között éltek azonban mások is. Ott volt a nagykereskedő, aki még bátran sorozhatta magát a tőkészekhez. Viszont jött utána a kiskereskedő, aki nem volt tőkés, viszont mukás sem. Azután az utazó, a falusi szatócs és hányan még: a legfinomabb átmenetek a fűszerkirálytól a paprikaórló munkásig. A kiskereskedő megkapta az árút, kifizette, iparkodott minél jobban eladni. Ha jól adta el, azt mondta szerencséje volt, ha nem, hát pechje.

Mennyi értéket fektetett ő maga munkájával az árúba, nem tudhatta — szerepe a termelésben határozatlan maradt, úgy mint állásfoglalása a társadalmi harcokban. Ezek a Mayerok két hatalmas osztály közé szorítva, az egyik számával, a másik hatalmi eszközei folytán, ingadozott jobbról balra, balról jobbra és sehol sem állapodhatott meg: mert a kereskedő nem munkás, viszont tőkés sem. Aktivitását ábrándjaiban élte ki, ilyen ábrándteljes volt egész élete, politikája, művészete és filozófiája is.

A kispolgári ábrándok nem ismertek csak jó és rossz embereket, dolgozókat és dologkerülőket, erkölcsöt és erkölcstelenséget, csendes és forrongó embereket. A gazdagabbat irigyelték, a szegényebbet megvetették, dolgoztak, mint a szegények és ábrándjaik messzebb terjedtek a gazdagok legpompásabb valóságától is.

3.

A kispolgárság tehát távol tartotta magát minden felfordulástól, mozgolódástól és élte a maga világát. Nem is tulajdonítottak neki nagy szerepet. Se jobbról, se balról. Jobbról mert nem volt rájuk szükség, balról, mert hatalmas fal választotta el őket: az ideológiájuk. A kispolgárság ideológiája éppolyan határozatlan volt és ingadozó, mint egész szerepkörük, nem tűrte el a proletár ideológia határozott céltudatosságát és ha gazdaságilag az űr mind kisebb is lett közöttük, az ideológiai kapocs nem jöhetett létre. Két okból: mert amazok félték, emezek pedig túlerősen támadtak. A proletár nem mindig töltheti ki bosszúját azon, akit a bosszú illet. Sztrájkok, tüntetések és mozgalmak kivételével, a munkás a munkaadójával szemben alárendelt, korlátozott helyzetben volt. Udvarias, megalakuló kell legyen. A bosszú azonban él és az ököl kemény. Időnként lecsap és nem mindég talál jól. Ilyenkor ott a kispolgár, aki bár nem gyáros, nem bankár és nem földesúr, de szépen lakik, jól öltözködik és olyan zavaros gondolkozásmenete van, hogy szinte érdemes szóval vagy tettel belevágni.

Így történt, hogy a kispolgárság nyugodtan megőrizhete semlegességét, nem ártott és nem is használt, sehova sem tartozott, senki sem hívta és sehova sem ajánlkozott.

Jobbról lenézték gazdasági helyzete miatt, balról lekispolgarozták zavaros ideológiája miatt. Legjobban érezte magát magamagával, szépen, mosolygós ábrándjai közepette.

4.

A gazdasági helyzet azonban megingott és a szép, békés idők véget értek. Lávahullás temette be a gazdag termőföldeket és eddig ismeretlen erőket vetett felszínre a vulkán. Megredült a föld. Megrendült azok alatt, akik bizonytalan lábakkal álltak rajta. A kispolgárság nem bírta a föld remegését, veleremegett és végül is összedőlt. A kartellek, trösztök, konszernek feluzsonnázták őket és utánuk még a szájukat sem kellett megtörölniök. A szatócsok tönkrementek, a kistisztviselők és a többi kisexisztenciák munkanélküliségbe jutottak. A városok mosolygós, ábrándos kispolgárai elégedetlenül olvasták az újságok hasábjait, hallgatták a rádióhíreket, értelmetlenül, kétségbeesetten bámultak a világba.

A történelmi fejlemények pedig forrtak tovább a katlanban. Sok helyen már-már kifutással fenyegetőztek: a proletáriátus harca a tőkésrendszerrel mind élesebb, mind aktuálisabb lett. És elkövetkezett a végső leszámolások korszaka. Előbb a világháború: a kedélyek úgy látszott lecsillapodnak. Az uniformis és a harci nóták nagy győzelmekké és konjunkturával kecsegtették a kis városi embereket. Kolonizáció, expanzió, a fővárosi csemegeüzlet távoli fénye feléledt a szürke, reménytelen szemekben.

Az ábrándok vérrel és bombával megvalósíthatóknak lászottak. A vesztes országokban azonban expanzió és stabilizálódás helyett forradalmak következtek. Halálraijedten látta a kispolgár a száguldozó, barikádozó, lövöldöző tömegeket. Ott, ahol a forradalom győzelme valószínűnek látszott, csatlakozott az új rendszerhez. Oroszország likvidálta a kispolgárságot. Ahol azonban a forradalom kudarcra végződött, a kispolgárság elvesztette hitét a proletáriátusban. Ellene fordult és minden bajt a „veszélyes forradalmi játékokban” látta. Csak rendezett viszonyok mellett lehet felépülni, lett a jelszó. Es megérelődött a vágó az erős kéz politikája után.

5.

A polgári demokrácia immár nevetséges és ósdi politikai rendszernek mutatkozott. Kinek is kellett?

A feltörő proletáriátus régen túlhaladta, a kapitálisták számára gyenge bástyának mutatkozott. Immár a kispolgárság sem talált benne biztonságot. Ilyen kedélyek szülhették meg a társadalmi fejlődés legkritikusabb pillanatában a fasiszta államrend gondolatát.

A kapitálisták számára ez volt a legkiválóbb rendszer a proletáriátus elnyomására, a kispolgárság benne találta meg elveszített ábrándjait. Faj, nemzet, vér: mind misztikus, zavart fogalmak, olcsó és jó orvosság bizonytalanság és félelem ellen. A kis szatócs barna ingben nagy német lett, új kincseket talált: tiszta fajt, tiszta vért és egy Vezért, aki helyette gondolkozik, cselekszik és rendelkezik.

Igy lett a faszizmus utódja a polgári demokráciának és a kispolgári ábrándok így fejlődtek át fasiszta célkitűzésekbe, expanzióba, kolonizációba és háborúba.

6.

A kimondottan fasiszta országokon kívül a világ legkülönbözőbb országaiban most játszódik le a tömegek faszálódása. A német propaganda, a klérus, a sajtó, mind elősegítik az események gyorsabb lepergését.

Sokban azonban maga a munkásosztály is hibás. A párti és ideológiai széthúzások gyengítik az ellenállást és kisebbitik az egységfrontok kialakulását. Nemcsak hogy a kispolgárságot engedik ezáltal a fasizmus karmai közé, de még a munkásosztály egyes rétegeit is teljesen magára hagyják.

Mindébből kitűnik, hogy az elszigeteltség, szörszálhasogató-sok és széthúzások ideje lejárt. Hiába vannak tisztult fejek és mindenre elszánt harcosok, ha kívülről az események csapásszerűen ütnek rajtunk és a tegnap még demokratikus országok máról holnapra diktatúrákba fulladnak.

Mindenféle haladásnak ellensége a fasizmus. Nemcsak a munkásosztály, a polgári intelligencia, de a kispolgárság is végeredményben csak veszíthet a fasizmus által. Ezért kell a fősulyt a közvetlen, közös veszély elhárítására fordítani. Ha Franciaországban nem alakul meg az egységfront, ma De La Roque ezredes tűzkeresztes banditái garázdálkodnának Párisban. A spanyol ellenforradalom is az egységfront gyengeségéből és a munkásosztály széthúzásából jöhetett csak létre.

7.

Az egységfront szempontjából kétféle embert ismerünk csak: fasisztát és antifasisztát. Mindenki, aki antifasiszta, azzal szövetkezni kell, mert csak így lehet megakadályozni a mindnyájunk fölé nehezedő legnagyobb veszélyt: a fasizmust. Természetesen az egységfront nem ideológiai közösséget jelent. A munkásosztály az egyetlen helyes úton halad céljának és szabadságának kiküzdésére. Ellenben éppen dialektikus gondolkodásunk segítségével alkalmazkodunk az események változásaihoz és aki ma elszigetelten, u. n. tiszta politikát folytat, az jobban teszi, ha egy-két évtizedre elbújik és megvárja az események lejátszódását.

8.

Jugoszlávia lakosságának 80%-a paraszt, csupán 8% ipari munkás és 12% városi kispolgárság. A parasztság legnagyobb részét politikailag vagy passzív, vagy ingadozó, annál inkább aktivizálódik az a 12% kispolgárság, mely városi lakosságunk zömét képezi. Tehát a mindenkori haladás védelmezőinek, a munkásságnak és az intellektueleknek arra kell törekedniök, hogy a kispolgárságot is a demokratikus eszmék szolgálatába állítsák.

A gázháború

A háború ismét felbukkant a láthatáron. Az emberek a háborútól várják ismét bajaiknak orvoslását, éppúgy, mint az elmúlt háború előtt. A fasiszta háborúimádók tevékenykedései odavezettek, hogy ma Európa fegyelmezetten lépked a háború felé. Folyik a nagy készülődés a harcra, amelyet a gépek és a gázok fognak eldönteni és ahol az ember csak statiszta lesz, meg „hősi halott”. De a „hősi halál” sem lesz olyan, mint amilyennek el szoktuk képzelni; az emberek hetekig fognak fuldokolni, részletekben köpködve ki a tüdejüket, vagy gennyes sebektől elborítva rothadnak el lassan. Mert a holtan háború egyik főszereplője a gáz lesz.

A gáz mint hatásos harci eszköz, csak a vegyi nagyipar kialakulásakor jöhetett számításba. A 19. században kifejlődött a vegyi nagyipar s ennek fejlődésével arányosan jött a gázháború lehetősége. 1868-ban már annyira lehetséges volt, hogy a szent-pétervári nemzetközi konferencián megegyezés jött létre, amely szerint a mérges gáz, mint harci eszköz nem használható. Ezt a határozatot Hágában megújították 1899-ben és 1907-ben. Ezzel a gázháború réme elintéztetnek látszott, de nem sokaig.

A fent említett szerződést a németek alá is írták s be is tartották 1915-ig. Ezen év április 22-én a belgiumi Ypres-nél a németek Háber tanár személyes vezetése mellett klórt bocsájtottak ki, amit a kedvező szél az ellenséges hadállásokra terelt. Ennek a kísérletnek eredményeképpen az entente hatalmak 6.000 halottat temettek el és 21.000 sebesültet vettek kezelés alá. Nemsokára ezután az orosz fronton is megpróbálkoztak a németek, itt azonban a szél a támadás ideje alatt megfordult és a német állásokra terelte a klórt. Ezek után megkezdődött az általános gázháború. A klórt, amely hadászati szempontból nem felelt meg, más gázok váltották fel.

A világháborúban a mérgesgázakkal való háborúskodást, amint fent említettük, a németek kezdték meg, az entente hatalmak azonban hamarosan versenyre keltek velük s a háború végén már e téren is felülmutták őket.

A világháború befejeztével a legyőzött államoknak megtiltották a mérgesgázak és hasonló anyagok gyártását. A gázháború ellen foglalt állást az e célból összehívott washingtoni konferencia 1921-ben és 1922-ben. A Népszövetség is foglalkozott ezzel a problémával. 1925-ben megalakult a gázháború megszüntetésével foglalkozó alosztály, azonban 1929-ben megszűnt, mert nem tudott eredményt elérni. Ez a bizottság állapította meg: „A legtöbb mérgesgáz, olyan használati anyag, amelyet békebeli szükségletre is előállítanak, úgy hogy csak kevés különbség van egy gyógyszeré-

szeti gyár és egy hadi célokra mérgező anyagokat előállító üzem között. Ezek az üzemek úgyszólván egyik napról a másikra hadiszer gyártásra rendezkedhetnek be."

A hadimérgekről általában mint légnemű anyagokról, gázakról szoktunk beszélni. A tulajdonképpeni gázok mellett, mint amilyenek a klór, foszgén, vannak cseppfolyósak (yperit, lewisit) és szilárdak is (arsinek). Hatásukra nézve igen különbözők. Rendesen a következőképen osztályozzák őket: vannak izgató-, fojtó- és sebeket okozó gázak.

Az izgató gázak nagyobb része nem erősen mérgező hatású és rendesen csak nagyobb mennyiségben okoznak halált. Ide tartoznak a könnyfakasztó és légzőszervekre ható gázok. A könnyfakasztó gázok a szem nyálkahártyáját támadják meg, a szemet könnyezésre ingerlik és súlyosabb eseteknél vakságot okoznak. A második csoport a légzőszervekre hat ingerlőleg. A légzőszerveket összeroncsolják, tüdővérzést okoznak és így halált idéznek elő.

A fojtó gázok közül a legismertebb a foszgén. A foszgén szintelen gáz, a rothadó levélhez hasonló szaggal, nehezebb mint a levegő. Kisebb koncentrációban való belélegzéskor a halál csak órák múlva következik be. Ha a levegőben több mint 5 ezredrész van jelen, akkor már a gázmaszk sem nyújt kellő védelmet. 1917 júliusában használták először.

A sebeket okozó gázok felmarják a bőrt, nehezen gyógyuló, gennyes sebeket okoznak. A tüdőbe kerülve már a legkisebb mennyiség is halálhozó. Legismertebb közülük az yperit és lewisit. Az yperit a világháborúban a „háborús mérgek királya” címet kapta. 1917-ben használták először a németek. Szintelen, szagtalan folyadék, tehát észrevehetetlen, ami veszélyességét fokozza. Egyetlen áruló jele, hogy jelenlétében a cigaretta élvezhetetlenné válik. Pár hétig is meg marad a terepen anélkül, hogy hatóereje csökkenne. Hatása csak órák múlva jelentkezik, a támadás után a megfertőzött széthordja és másokat is megfertőz vele. Áthatol a ruhán, gumin, bőrön. Sztrombolja a bőrsejteket, nehezen gyógyuló, újabb fertőzésekre alkalmasatadó égési sebeket, gennyes hólyagokat okoz. A sebek lassú halált eredményeznek. A gázálarcon kívül firnisszel átitatott védőruha nyújt csak védelmet. A világháborúban gránátokba töltve használták. A gránát robbanásakor a folyadék szétfröccsen minden irányba. A fentihez hasonló hatású a lewisit (halálharmat).

A gáztámadás veszélyét növeli az, hogy épp a legveszedelmesebb gázok, a foszgén, yperit, lewisit stb. alattomosan, észrevétlenül támadják meg a szervezetet. Ez annál veszedelmesebb, mert a megmérgezett egyének tartózkodnia kellene minden mozgástól. E gázoktól megmérgeztettek az első órákban nem éreznek semmit, mozognak, futnak, mélyeket lélegzenek és így még jobban szétoszlik a mérég szervezetükben. Ily módon még a könnyebb sérülések is halálosakká válnak.

Ne higyjük, hogy a mérgesgáz gyors halált okoz. A legismer-

tebb német gázspecialista: Muntsch professzor a következő képet adja egy súlyos foszgén mérgezésről: „A bőr kékesvörös lesz, a szájból és orrból először zöldes, majd barnás-kék váladék folyik. A beteg teljesen öntudatánál van . . . és nyögve, jajgatva küzd a levegőért, amelyet az összeroncsolt tüdő már nem tud felvenni. Az órákhosszat, esetleg napokig tartó kínlódás után már megváltás a halál. Aki életében csak egyszer látott ilyen haláltusát, annak mindörökre elmegy a kedve a háború dicsőítésétől.

Azok a gázok, amelyekről eddig beszéltünk a világháborúban nyertek alkalmazást. A ma ismert közel 1000 hadigáz közül 100 van olyan, amely a legkisebb adagban is halált okoz. És hol vannak még azok a gázok, amelyeknek az összetétele az egyes hadvezetőségek féltve őrzött titkát képezik. E gázok ellen nincs védekezés.

A gázháború elleni védekezés leghatásosabb módja a háború megakadályozása, ez pedig a pacifista erők megszervezésével és a háborúimádók elleni akcióval érhetjük el. A demokrata országokban ez már meg is történt, az aktív pacifizmus erkölcsi fölénye mellett tömegével is hat.

Amíg egyes országokban a fasizmus uralkodik, addig a béke sohasem lehet biztosítva. A ma embere szabadon választhat: vagy harcol a pacifizmus eszközeivel a fasizmus ellen vagy pedig mérges gázzal a saját testvérei ellen.

Az elmúlt háborúban a mérgesgáz nem játszott főszerepet, csak a fronton használták, a polgári lakosságot még nem fenyegette a gázháború veszélye. Az eljövendő háborúban azonban már általános lesz a mérgesgáz használata, messze a front mögött elterülő városokat fogják a repülő rajok mérgesgázzal elárasztani, a lakosságnak bőven lesz alkalma arra, hogy tanújelét adja a fasizmus által megkívánt „felsőbbrendű” emberi képességeknek.

Nem tudjuk, hogy milyen lesz az eljövendő háború, de biztos, hogy sokkal rettenetesebb lesz, mint az elmúlt háború. Ma a világ sok laboratóriumában folyik a tudományos munka egy-egy új harci eszköz, egy-egy újabb hadigáz előállításán. És vannak olyan országok, ahol a polgárok koplálnak, mivel a fegyverkezés mindenüket fölemészti, hús helyett fegyvereket kapnak, vizsgálatásul pedig oklevelet arról, hogy ők „felsőbbrendű emberek”.

„Egy keresztény nemzet, mely háborúra készül logika szerint ne csak a templomokat használja fel más célra és a papoknak más kötelességeket írjon elő, hanem mindenekelőtt az Evangéliumot tültsa el és az erkölcsiség mindazon eredményeiről mondjon le, melyek a kereszténység törvényéből származnak.”

Tolsztoj

AZ ISMERETLEN KATONA

Akkoriban, mikor Verdunnél
Sárgakeresztes gránáttal löttek a németek
És az árokba buktam
Felismerhetetlenül
Nem is sejtettem
A nagy megtiszteltetést,
Hogy egyenesen
Az egész világ szeme elé,
Párizs kellős-közepére
Temetnek,
Ismeretlen katonaként.

A köztársaság elnöke
Saját kezével tűzte fel
Koporsómra
A becsületrend keresztjét.
Híres tábornokok
Gondoskodtak
— A jólétemről.

Tíz évig
Voltam csendben.
Mozdulatlan.
Feszés vigyázban feküdtem ;
Hurrát kiáltottam,
Ha fent elvonultak az ezredek
És meghajoltak a zászlók.
Tíz évig szolgáltam híven
A föld alatt.

Nagyon rég' volt már
A verduni csata,
Amikor a fegyvert az arcomhoz kaptam
Vagy kézigránátot lengetve
Kúsztam az árok mentén
S egy ellenséges állást kifüstöltem.

Rég' elmúlt már a nap
Amikor a behívót megkaptam
S én, az egyszerű géplakatos
Csukaszürke mundérba bújtam,
S virágokkal a puskacsövön
Masiroztunk az állomásra,

S amikor legelőször
Tettem fel a rohamsisakot
Lefotografáltattam magam
Mert jól állt.

Nos, úgy látom,
Eljött az ideje.
Fent peregnék a dobok.
Ideje, hogy a sírból kiszálljak,
S körülnézzek :
Mi történt ?

Azt hiszem, nem tévedek
Ha azt mondom : újra háború készül
S az ismeretlen katona
Nem hiányozhat onnan.

Nékem és a többieknek
Elég időnk volt a sírban
Töprengeni. S mi kihasználtuk
Jól az időt,
Sok mindent hallottunk, láttunk,
Ami az élőknek föl sem tűnt.
Nékünk nem volt alkalmunk
Elfelejtetni a háborút.
A bűnösök neve
Nem hullt ki
Emlékezetünkéből.

Ha tehát most kilépek a sírből
És elétek állok :
Jót ne várjatok !
A kitüntetést,
Amiben részem volt
Alázattal viszonzni nem tudom.
Nem tudok háladatos lenni
Azért,
Mert épp' engem
Temettetek
Az egész világ szeme elé
Itt, Párizs közepén
Egy pompás sírba,
Ismeretlen katonaként.

Sok-sok testvéremnek
Üzenetet hoztam.

Bár megértenék
Az üzenetet,
Amit hoztam
Mindazok, akiknek szól,
És aszerint cselekednének!

Hallom a háborút.
A háború üvöltését hallom.

Nem azért feküdtem síromban,
Hogy amikor kilépek belőle
A csapkodó gránátszilánkok elől
Acélsisakot tegyek fejemre
Vagy a gázmaszkot felcsatoljam,
Hogy a mérges levegőben lélegezni tudjak.
Nem azért.

Miért tehát?

Hogy nyugodtan tudomásul vegyem
Amiről itt fent tárgyalnak
S hogy a számat kinyissam
Ha itt az ideje.

Itt az ideje
Hogy az ember a sorba álljon.

Az ismeretlen emberhez
Fordulok
S afelé kiáltom:
Állj be a sorba!

Menj ki a repülőtérré
És nézz körül:
Startra készen
Állnak
A bombavetők.
A bombavetők hasán
Láthatod a szárnyas bombákat,
Titokzatos folyadékkal
Telten,
Mint a szírup.
Ha szétrobbannak
Felhőkké lesznek.
Láthatatlan, leheletszerű
Húzó felhőkké.
Finom gázesővé.

Városokra és emberekre,
Álló vizekre
És folyó vizekre
Ereszkedik.
Alatta erdők hervadnak el
És hóféhérre asznak
Örökre.

Szagtalan lopakodik,
Ételekhez tapad.
Szaga nincs.
Ize nincs.
Áthat a falakon.
Beszívárog a földbe,
Egy parányi cseppel
Halálra mérgez.

Menj be a gyárakba,
Nézd meg az esztergapadokat,
A felhalmozott lövedékeket,
A gyűjtőkkel telt kosarakat.
— Szép fehér kosarak —
Most vonszolják be őket éppen,
Mellettük
Szuronyokat köszörülnek.

Menj, ahová akarsz!
A mozgósítási tervek készek.
Neved ott van a lisztán
Az első napon behívnak.

Ismeretlen ember
Állj be a sorba!

Ismeretlen ember:

Nem arra születettél
Hogy a csatatereken
Aranyat ássál.

Nagyon jó leszel
Kukacok
Táplálékául...

A hatalmasok félnek,
Hogy túlságosan a közelükbe kerülsz.

Palotáik köré
Kordont vonattak.
Szöges dróttal körülvették,
Hogy bebiztosítsák magukat
Az éhség ostroma ellen...

A dzsungelben feláll a vihar
Végigszáguld a Jangcse völgyén.
Tombol a rizsföldeken —

Csikágó felett füstöl a vihar
Felhőkarcolókba akaszódik —
Belekap az öserdőkbe,
A Gran Chako
Mocsarait rázza, —
A föld övein tombol a vihar.

Vihart jelentenek Indokínából
Vihar tántorog Budapest uccáin.
Vihar dúl Berlin fölött,
Viharra áll a barométer a Balkánon.

Üres zsebekből vihart dudál a szél.
„Vihar” — áll kiírva a munkanélküliek
hivatala fölé.
A munkaközvetítőkön gyűl a vihar:

Mindenki, akinek munkája nincs,
Mindenki, aki éhezik --

Egy darab vihart visz magával!

Millió viharhordozó.

Az ember, aki a sorban elesik,
Viharoszlopként megy a sorban.
Torkán a vihar dala zúg.

Az ismeretlen katona
Megy a sor élén,
A vihar zászlajaként.

A világot belepte a vihar
Ez alkalommal nem akar szünni
A vihar!

A tereken áll
Szélesen, izmosan —
A vihar.
Szél-kacagásával zsufolt házeitokba
Tör...

Mire vársz?

Ismeretlen ember,
Lépj be a viharsorba!

Fordította: *Meliusz N. József*

RENÉ ARCOS:

HALOTTAK

Egyformán leng
az özvegyek
fekete fátyla.

Ezer halált
közössé vált
a könnyek árja.

Egymás mellett pihennek ők.
Köztük se lobogó, se düh.
Sötét üreg a két szemök...
Mind halott, közös végzetű.

Az ős agyagban, hol örök
csirázás kél a holt alól,

testvér sereg, rög mellett rög,
közös vereségért lakol.

Óh, marakodó testvérnép
földfoszlányokért dülő, vak
csatákban magad tépted szét.
A holtak örsszetartanak;

mert ott alant nincsen csak egy,
egyetlen elpihent haza.
Ahogy a földön sincs csak egy,
egyetlen győzelmes csata.

Fordította: *Korvin Sándor*

Kukoricakapálás

A férj Crna Gora felszabadításáért folyó háborúban esett el Bregálnicánál.

Az asszony így harmincéves korára özvegyen maradt. A férje másfélnap-szántás földet, egy házacskát, három gyereket, énekeskönyvet és egy érdemrend-sorozatot hagyott rá örökül.

Az asszony nem akart újra férjhez menni. Özvegy maradt, hogy őrizze a férjétől rámaradt örökséget.

De egy napon el kellett adnia a földet és a házat — kukoricáért. Az örökség maradékával, két kislánnyal, egy fiúval, az énekeskönyvvel és az érdemrend-sorozattal átköltözött testvéreihez. Ezek a napok voltak Crna Gora éhezésének legnehezebb napjai, a világháború napjai, amikor a falusi uzsorások egész vagyonokat vettek meg egy fél zsák kukoricáért. A háború végén, Crna Gora felszabadulásának nyugtalan és zavaros napjaiban estek el testvérei a felszabadulásért folyó új harcban.

Amikor az élet újra normálissá vált, az asszony beköltözött a városba gyermekeivel, testvérei feleségeivel és azok gyermekeivel. A többi száz és száz elszegényedett, hajléktalanná vált falusi családdal. A földnélküli népség összetorlódott egy szűk, piszkos városban, amely körül gabonatermő földek nyújtózkodtak, néhol dombbá emelkedve, máshol völgygé süllyedve.

A városban az élet zsúfolt és fojtogató lett. Az első időben sztrájkok és tüntetések voltak napirendden. Később ezeknek el kellett múlniuk. De mindezeknek megmaradtak kitörölhetetlen nyomai. A krízis és munkanélküliség napjai következtek. A városban az élet mind zsúfoltabbá és fojtóbbá vált. Ekkor elhatározták, hogy szétköltöztetik a várost.

A földnélküliek földet kaptak. Öt hektárt családonként.

A dombokon és a síkság lankásain új faluk keletkeztek. A kis sárkunyhók mint a skatulyák sorakoztak egymás mellé a szürke, elhagyott földterületen.

Új falu: soros, szederindákkal benőtt út, skatulyaházak szabályos sorban mint a sírok, első, második, harmadik... nyolcadik ház. A házak mögött satnya tölgyerdő. A ház körül az udvarnak és kertnek szánt földeken kidöntetlen és még el nem rothadt fatönkök, kiázott gyökerek, szederindák, csalán és gaz.

Első ház, második, harmadik, — ez előtt a ház előtt állt meg egy délután az özvegy Sztána, fiával, a munkanélküli cipészsegéddel, Vukkal, — a lányai már férjhezmentek. Vagyonukat magukkal hozták és vezették. Hátukon összebatyuzott ágyneműk: üres szalmazsákok, üres vánkösök, kopott takarók, egy kis láda fehérművel és egyéb aprósággal, kezükben néhány fazékkal, maguk után vezetve sovány, fehér kecskéjüket. Az énekeskönyvet és a rendjeleket nem hozták magukkal. Sztána még fia munkakönyvét hozta magával

a keblében. Valamikor így segített testvéreinek: a keblében hozta nekik a leveleket és üzeneteket. Így ment ez valahogy: a fiú együtt dolgozva a munkásokkal folytatta nagybátyjai törekvését, mind szélesebb és mindent átfogóbb úton. Az anya ugyancsak folytatta szerepét.

Na, itt van a ház és a föld. A kitépott és könnyen mozgó emberek újra hozzánőnek a földhöz, a szeretett földjükhöz és elhagyják összes városi szokásaikat és ösztöneiket. Minden jó lesz.

— — — — —
A település óta két év múlt el.

Sztána, az özvegy egyedül volt a házban. Fia már két hónapja a városban van. Egy reggel emberek jöttek — a képviselő-választások közeledtek — föltúrták a szalmazsákokban és a vánkosokban a szalmát, megdöfködtek a kis, de magasra rakott szénakazlat, amely vékony lábán imbolygott, elvitték a fiát — és kész.

Már jól bent vagyunk a tavaszban. Sztána korán fölébredt skatulyaszerű szobájában. Szűkebbé vált ez a skatulya, mióta maga maradt, s úgy érezte, mintha fojtogatná. Megfojtja, mint a sír. Egy pillanatig sem bírja tovább ki a skatulya levegőjét. Fölvette gondosan megfoltozott szoknyáját és kiment.

A ház környékét fű nőtte be. A fűvön harmat. Az erdőben énekelnek a madarak. A síkság falui felett fehér, friss tavaszi pára lebeg, fehér, amilyen csak tavasszal száll a falukra. A távolban zöld rétek és kapálásra váró kukoricaföldek. A kukorica megérett a kapálásra. Neki is van kapálatlan kukoricája. Mit csináljon vele?

Itt a tavasz. A levegő friss mint a forrásvíz.

Vuk nem érzi ennek a tavasznak frissességét és illatát.

Sztána mégsem hagyja magát. Nem fog sírni. Eltemette két testvérét és senki sem látta sírni. Most se fogják még csak szomorúnak se látni.

— Nem lopott lovat a fiam, hogy szomorkodjam.

Seprőt vesz és sepri az udvart. A hármasszámú ház udvarát. A hármasszámú előtt a kettős van. Az Vászó szomszédé. Ez a kutya mindig mások után szaglász. És most neki, éppen neki nem szabad tudnia, hogy Sztánának még csak egy kicsit is nehéz. Hogyan nehéz? Miért? Sztána az ő háza előtt büszkén és vidáman megy el. Ha valakivel együtt van a kettősszámú ház előtt, hangosan beszél és nevetgél.

Az asszony sópri a hármasszámú ház udvarát. Úgy bánik a vesszőseprővel, mihha kasza volna. Sópri a földet. Könnyű por száll föl utánna, amelyben a nap sugarai sárgák és lágysak. A sovány, tele-tőgyű kecske követi Sztánát lépcsőről-lépcsőre. Fogaival cibálja szoknyája szélét, majd lehajol, nyaldossa a nyakát és karját. Az asszony beszélget a kecskével, barátságosan megveregeti a nyakát és hangosan fenyegeti. Majd elő szed egy favödrot és fejni kezdi az udvar közepén. Nyomkodja kezeivel a duzzadt tőgyet és a bő és meleg tejsugarak habot verve ömlenek a favödör fenekére.

A kettősszámú házból most jön ki Vászó. Hallja a fejést Sztána udvarában, indul feléje és a jóbarát, a nagy jótevő megszólítja.

— Jó reggelt, Sztána. Hogy vagy? Fejsz?

— Fejek bizony. Ehol a, már tele is van a zsetár. Úgy van, fejek és pedig a saját kecskémét.

Sztána szívesen bemenne a házba, hogy ne hallja és ne lássa Vászó szomszédot. De nem fog megfutamodni. Akkor az győztesnek érezné magát. Sztána beviszi a tejet és újra kijön. Széjjelnéz a ház előtt levő kertescskéjében. A tegnapi öntözéstől fekete ágyásokban virágos dinnyeindák nyújtózkodnak, a dinnyék még kicsik de kemények és szürkék, mintha kékkövel permetezték volna be őket. Az uborkák indái, a hagymák hegyes, zöld szárai, ágas-bogas paradicsomok, amelyek ilyenkor reggelenként mindent bódító illattal töltenek be. Bemegy az ágyások közé, gyomlálgatja a gatz, puha földdel fedi be a gyökereket, melyekről a víz lemosta a földet.

— Hogy halad a kerted, Sztána?

— Halad, Vászó. Halad, mert én dolgozom. Mire Vuk hazajön, minden szép érett lesz benne.

És elbeszélgetnek a szomszédok, Vászó és Sztána.

Vászó nagyon sokat törődik Sztánával és annak házatájékával. Törődik a még kapálatlan kukoricájával is. Most nincs egy csöpp szabad ideje sem, de ő, Vászó szomszéd, Isten őt úgy segítse, megcsinálná neki.

— Köszönöm, Vászó, mint testvéremnek. Nem felejttem én ezt Vászó. Tudod, itt van a közelben a vejem, neki van három testvére, ott az apja; egész serege a kapásoknak. Mind elvégzik ők egy nap alatt.

— Mit csináljunk, Sztána. Túrni és kínlódi kell. Csak ez a magány egész megfullaszt téged.

— Nem engem, biz' Isten. Nem vagyok én magam. Ha nincs is itt a fiam, látod a társai mindig itt vannak körülöttem. Ha nincs egy fiam, van sok.

Ezt mondta és érezte, hogy alig bírta kimondani. Nem éppen a szívéből jöttek ezek a szavak. Nem érezte éppen fiainak a fia társait. Sőt, mintha egy kicsit gyűlölte is volna őket. Mindegyik valahogy mégis csak kihúzta magát és most mind otthon vannak az anyjuknál, a szántóföldjükön, csak éppen az ő fia nincs.

Kukorica. Hát valóban mit is csináljon evvel a kapálatlan kukoricával. Maga kapálja meg? Nem ér semmit. Ez körülbelül tíz kapa föld. A kapálást a maga idejében kell kezdeni és bevégezni, az az idő pedig nem is tart egészen tíz napig. Mikor lefekszik, a földje is vele együtt fekszik le szürkén a gyomtól és kukoricától. Mikor fölkel, a kapálatlan kukorica felé sír, ahogy ott szürkéli a szeme előtt. Hagyja így? Ezt nem teheti! Ez olyasmi volna, mintha elárulná a fiát, elhagyni azt, amit neki kezdett meg, s evvel örömet szerezne ellenségeinek is. És ez ugyanaz volna, mintha nem várná a fiát, nem készítené neki kenyeret, mikorra jön.

Délután Sztána elment a vejéhez. A telepések ládaszobájában csak úgy nyüzsög a sok gyerek. Piszkos, mezitláb, félmeztelen gyerekek, apróságok, körülbelül egyidősek. A veje gyerekei, veje

testvéreinek a gyerekei és a legfiatalabbak a veje apjának a gyerekei.

A házigazda, vejének az apja, hatalmas, marhaerős ember, az ágydeszéken heverész, mert az ágyból kiszedték az ágyneműt. Ez Mirkó Mijovity, volt címzetes csendőrőrmester, volt csetnik és volt hős. Ismert mestere a halottak elsiratásának.

Úi Sztána barátjainál és a kukoricájáról beszélget.

Mirkó a deszkákon heverész, hátán fekszik kinyújtózkodva, kezét a feje alatt tartja, és meztelen lába hatalmas ujjait mozgatja. Rongyos, kigombolt inge látni engedi ráncos és hájas szőrös hasát és nemes, szőrös mellét.

— Mondtam neked, Sztána, hogy fékezd meg azt a kutyát. Mink megkapáljuk a kukoricát, de ha nem néznék téged, hagynám az egészset, hogy gazosodjon be. Nincs semmi kedvem se odamenni, hogy télirevalót készítsék egy árulónak. Ha nem néznék téged...

— Nem azért jöttem, hogy eladjam a fiam, hogy aztán megkapáljátok a kukoricát.

— Ne bolondulj, Sztána. Elég bolond voltál fiatal korodban. Segítetted áruló testvéreidet, most a fiadat is akarod...

Sztána odaköpi barátainak és kiment...

Hazafelé menet elment a földje mellett. A nap melegen sütött, a virágok illatoztak a patak mellett. A buján nőtt fű között a kukorica szürke volt, nagyon betegesen nézett ki. Mit csináljon a kapálással? Fiam, fiam! Ez a föld olyan mintha egy sír volna, amelybe elevenen temettek el téged. Az ellenségeid kinevetnek és én nem tudok segíteni rajtad.

Mirkó barátunk nincs többé. Mindenfelé kapálnak és dolgoznak. Széltében-hosszában dolgoznak az emberek. Mindenki el van foglalva. Egyedül, teljesen egyedül vagy ma, fiam...

Az asszony szemei égnek, de könnye nincs. Túl sokat szenvedtünk, úgy hogy már sírni nem is tudunk.

Másnap Sztána már kora hajnalban kitakarította a házat, megfejté a kecskét, a jászolba pedig egész napra való abrakot tett. Aztán vette a tarisznyát, beletette a fia tiszta ingeit s még egy kevés ennivalót és elindult a városba. A hétnek csak ezen a napján láthatta a fiát.

Útja a kukoricaföld mellett vitt el. A kukorica alig látszott ki a magas zöld fűből.

Valamivel később kijöttek a kukoricaföldre Vuk társai. Ratko, aki valamikor Németországban dolgozott és még vagy tíz falubeli legény. Brankó, Milija, Jován, Arnautin, Aszan... Együtt jöttek, tarisznyával és kapával a vállaikon. Mezítláb, feltúrt nadrágszárral, nedves, harmatban mosott lábakkal. Tegnap Brankó összejárta a falut, egyenként kereste fel az embereket és megbeszélte velük, hogy ma bekapálják Vuk kukoricáját. Azt is megbeszéltek, hogy Sztánának nem fognak semmit sem szólni, mert még egész nap dolgozna és adósságba verné magát, hogy enni adjon nekik.

— Semmit sem szólni. Mindenki hozzon magával enni, amit bír, aztán majd együtt fogunk ebédelni. Ha Sztána tudná, képes

lenne egyetlen kecskékét levágni, hogy megvendégeljen bennünket.

A szántóföld végén sorbaálltak a kapások és meglendítették kapáikat.

— Isten segíts, — mondja Jován.

Erre mindnyájan elnevelték magukat. Még a kapák is nevettek csengésükkel, ahogy belevágódtak a földbe. A kapások sötét árnyéka a fűre és a kukoricára vetődött, mely alatt ezek sötét bársonyos színűek lettek. A földeken mindenfelé a harmat tüzes cseppjei csillogtak a kukorica levelein.

A kapák vágják és széthányják a földet. A friss föld úgy gőzölög, mint a meleg széthányt trágya. Leveleik úgy remegnek, mintha észrevehetőleg nőnének. A kikapált gaz összekeveredik a földdel, összetöredeznek, kínlódnak s zölden véreznek a törések helyén. Fehér, meleg, tavaszi férgék nyüzsögnek a feltúrt földben és a barázdabillegetőök egész sora száll le a megkapált barázdákra s vagy megeszik, vagy csőrükben viszik a férgeket fészkeikbe.

A nap mind erősebben tűz. A kivágott kukorica és fű szürkülni kezd, elhervad. A levelek összehúzódnak, összezsugorodnak s lankadtan lógnak lefelé. A kapások sora nagyokat lendít a fénylő kapákon, a kapák pengenek és összekeverik a puha tavaszi földet; a lábak szinte bele nőnek a meleg, nedves földbe. Változnak a nyélen a kezek, bal lábbal lépnek ki... A megritkított vetésen keresztül, amely vigan integet zöld leveleivel, feketedik a föld a kapások után...

A nagy ívben felemelkedő kapák, mint felemelt fáklyák csillognak, majd újra pengve leereszkednek. Ma a munka öröm nekik, nemcsak kötelesség és szükség.

— Ma nem napszámba' dolgozunk.

A nap lassan, szélesen folyik, mint egy kiáradt folyó, a szántóföld mellett folydogál a patak, tarka az ágakon keresztül besütő naptól, csillámlik, mint egy tarka kígyó. A falu alatti erdőben gyerekek őrzik kecskéküket vagy a tehenüket. A kecskéken vagy teheneken néha-néha rekedten megszólal a kolomp. Látni lehet az ágak néma mozgását a jószágon, amint az erdőben járkálnak. A nap mint pókháló remeg a lombokon és... semmi több. A gyerekeket nem látni és nem hallani. Bizonyosan az árnyékban foltozák rongyos bocskorukat, vagy borotvával vagdossák lábukon a megvastagodott bőrt.

A kapások lehajolva, vagy felegyenesedve, a fűvet tépve kezükkel, vagy a kapájukat vágásra lendítve, akaratlanul is gyengéden emelve fel az alávágott kukorica vagy bab szárát, nehéz életükéről mesélnek, mesélik eseteiket a közigazgatási szervekkel, mesélnek az emberekről, történeteket a babról, a szalonikii öbölről és az új világról, ahol a földet közös gépekkel szántják.

A földnélküli Aszan egy fücsomó fölé hajolva mesél társainak álmatlanságáról, mely éjről-éjre kíséri. Ágya fölött mint szakadék nyílik meg... munkanélküliség nyáron, hosszú tél — munka nélkül, otthon nélkül, út nélkül.

— Megszöknék innen, ha ti nem volnátok.

Társai kötötték őt ide, rámutattak neki az új életben való hitre.

Messze a városban a téglagyár szirénái búgnak. Dél. A kapások otthagyják a kapájukat, a földbevágott nyelvél felfelé és elmennek a fűzfák alá ebédelni. Leveszik tarisznyáikat a fűzfáról, kiürítik őket, majd mikor szétterítették a tarisznyákat a fűvön, szépen sorba raknak egy-egy darab sárga kukoricakenyeret, egy darab túrót, vöröshagymát és egy-egy edény aludtejet, melyhez majd vizet fognak önteni és kenyeret beleaprítani.

Ebédeltek, és úgy nézték, hogy mindegyiknek mindenkől egyformán jusson. Azokról az ebédekről beszélgetnek, melyeket akkor ettek, amikor napszámában dolgoztak.

— Jó volt tavaly az a bárány, amit Milán gazdánál ettünk.

— Tegnap megint hús volt uzsonnára Novicánál.

Jó szokás az, hogy kapálásra bárányt vágnak, így legalább az ember nyáron át egyszer-kétszer húst is eszik.

— Az anyjukat ezeknek az új gazdáknak, elhagyják ezt a szokást, nem vágnak több bárányt, — mondja Jován. Otthon nem esznek húst, mondják: mért egyenek nálam, nem lakodalmások, hanem napszámosok és adósok...

A letaposott fűvön az árnyékban pihentek egyet a kapások. Fölkeltek, levetették nadrágjaikat és fehér vagy félféher, újabb vagy rongyosabb gatyájukban és ingükben visszatértek a kukoricaföldre. A zöld ligetek és zöldesfekete földek környezetében a hatalmas lendületben fürge kapások valahogy élénkebbé váltak és szinte felélesztették környezetüket. Langyos szellő fújdogál, a fák ágak himbálóznak. Valahol egy rigó füttyüli dalát...

A kapások az utolsó barázdákat végezték be. Fáradtak voltak, de a munka sikeres befejezése új erőt öntött beléjük, gyorsan és biztosan dolgoztak, mint a munka kezdetén. Hátuk mögött a fel szabadult vetés mámorosan lengette leveleit, melynek ereibe új, haragoszöld szín keringett. Amikor a kapások hosszú árnyékai a kukorica levelein remegtek és a szántó föld végén mint a kerítésre akasztott fehérnemű lógtak le róluk, amikor az ágak élénkebben himbálóztak, mint bármikor aznap, a kukoricaföldek felé vezető úton feltűnt Sztána alakja, aki a városból tért haza. Azon a rövid találkozáson, amelyen még egy úr is résztvett, az udvarban, amely magas fallal van körülvéve és széles kövekkel kiköveezve, amelyeken a nap úgy éget mint az üvegen, alig beszélhetett pár szót a fiával, odaadta neki az ingeket, elvette tőle a piszkosakat és visszajött. Amikor az udvarból kijött és elindult az uccán, egy tető alatti ablakból a fia utánnakiáltott pár üdvözlő szót és azután eltűnt... Nem is kérdezett semmit sem a kukoricáról. Kicsit sértve érezte magát, úgy tűnt fel neki, mintha mindenki elhagyta volna és nem törődnek azzal, ami őt már napok óta gyötéri. Egészen szomorú volt.

Már messziről látta a kapásokat. Úgy látta, mintha a szomszéd földön lennének. Megírgyelt a szomszédját és gyűlöletet érzett iránta. A világ egészen elborult előtte. Mindenki dolgozik... Csak

az ő földje — az a föld amelyet még az ő fia vetett be — fog begazosodni. Egy asszony egyedül...

Mikor közelebb ért a földjéhez, látta, hogy az ő kukoricáját kapálják. Szaladni kezdett, hogy jobban lássa. Igen, az ő kukoricáját kapálják! És ki csinálja ezt? Lassanként a hangjukról és alakjukról megismerte Vuk társait. Kiáltani akart, de ajkai remegtek. Ráncok gyűltek a szája és álla közé. A hangja elcsuklott. Vuk társai... Igen, sok fiam van.

A kapálók látták Sztánát és várták, hogy odamenjen hozzájuk. De ő nem tudta ezt megtenni, elsírta volna magát az első szónál és ezért elkerülte a földet. Távobbb ment és egy kicsit lecsillapodott. A kapálók odakiáltottak, kérdezték, hogy mi van Vukkal. Megértette őket. Intett nekik melegen, anyai szeretettel: „Üdvözöl mindannyiatokat!”

CARL SANDBURG:

Gyilkosok

Rólatok énekelek most.

*Hangom szelíd mint az apáé, aki halott gyermekének mond búcsúsztót,
de határozott, mint akinek kezét bilincsekbe verték,
s most már mozdulni sem tud.*

*A lobogó nap alatt tizenhatmillió férfi pihen,
erősfogú, jószemű férfi!
Kiválasztották őket, mert duzzadtak voltak izmaik
és forró vér pezsdült ereikben.*

*Hullott a fűre a vér!
Vörös lé áztatta a földet,
s a tizenhatmillió férfi gyilkolt, egyre gyilkolt.*

*Hiába múlik az élet nem feledhetem őket.
Emlékük gyakorta kísért, szívemet összeszorítja.
Érzem, kiáltani kéne: asszonyaik, otthonaik, álmaik felé tisztán.*

*Még hallom néha a lövészárók szörnyű zaját,
s az alvó század gyenge nesztét.
Sötétbe is látom e tizenhatmilliót,
életre közülük senki sem éled.*

*Aki még él, tudom holnap pusztul bizonyosan,
megroppan az élet súlya alatt.
Esznek, isznak, még fárasztják magukat.
A halál roppant akordmunkája ez!*

GORKIJ MAXIM

Mint bezprizorni (hajléktalan) kezdi életét egy sötét földön, milliók reménytelen nyomorúságának mélyén, — mint népének bálványa fejezi be a világosság földjén, ahol milliók szorgos, boldog keze építi az emberiség jövőjét. A dolgozó, szenvedő nép szent humusza érlelte a csavargó munkást emberré, harcossá, íróvá. Népét szívében hordozó emberré, népe époszát és jövőjét daloló íróvá, népéért küzdő harcossá. — „Amit a magvető vetett, mások aratják. De a magvető feledhetetlen“.

Mesés gazdagságú életének egy-egy morzsája ott van minden könyvében. Látjuk, hogyan formálódott lassan a dolgozó nép méhében ez a csodás gazdag embermivolt, hit az emberben, az ember jövődjében. „Ember. Ez olyan fenséges büszkén hangzik. Ember: ez az egész élet értelme és igazsága... Erre a szóra: ember, mintha a szívemben felkelne a nap. „Látom büszke arcát, mély, nyugodt szemeit. Látom amint az univerzum pusztaságában bátran halad a felfelé vezető úton, ég és föld titkai felett átkiált a homályon“: Mindennek, ami régi, kicsinyes, rosszakaratú: lerombolásáért vagyok és építéséért az újnak: szabadságnak, szépségnek, embe-riességnek“.

Nem csinál misztikumot az emberből, szenvedéséből, nem vallásos, könnyes szánalommal néz a népre, mint Dosztojevszkij, — bizakodó, emberben hívő, nagy, széles tekintettel néz a jövőbe. Együtt szenvedett, csavargott, dolgozott a néppel, de szenvedéseik, munkájuk mélyén látta érlelődni a jobb jövőt. Soha senki úgy nem látta, nem élte a mélyben levők életét, mint Gorkij, és mégis soha bizakodóbb optimizmussal nem látta senki a jövőt. Sorsa összeolvadt a dolgozó nép sorsával és együtt haladt velük a kétségbeesésből a remény felé. „Az ember a szebbért, és jobbért él,“ — mondja az Éjjeli menedékhely egy koldus csavargója. És ezer szenvedő arcból, küzdő társból, kínos életből megfogamzott szívében egy új humanizmus; a dolgozók kultusza, a proletár humanizmus.

Mikor már el volt raktározva szívében a dolgozó, küzködő nép ezer arca, amikor nagy, meleg, emberi szeme tele volt, akkor kicsordult könnye, szava, szíve és dalolta a szenvedő, küzködő, jobbat váró nép heroikus életét. Mert ő először a munkával és a néppel találkozott s csak azután az irodalommal. Kis emberektől tanulta szeretni és megbecsülni az írást. „Írják meg, hogy első tanítóm Szmurij volt, a hajószakács“ — mondja életrajzíróinak. Azoktól tanulta megbecsülni az írást, akiknek a betű az emberiség aranyálmát, a szebb, a jobb jövőt jelentette. És a nép maradt neki tanítója, a nép volt elemi iskolája és egyeteme, írástudománya, pszichológiája, egész nagy, nemes művészete. Jean Richard Bloch mondja: „A művész sorsa összeforr az emberi tömeg anyagi sorsával vagy egyszerűbben: az alkotó méltósága az ember, minden ember, a legutolsó ember méltóságával“.

Harc volt neki az írás, harc ezért a népért, a sötétség, a babona, a zsarnokság ellen, harc egy értelmes, egészséges, világos életért. Világosságot akar vinni az emberi, társadalmi viszonyok káoszába, megjelöli helyüket, kirendeli munkájukat. És álmolja álmukat. Leírja a nép aranyálmát, építi ezekben az új életet, az eljövendőt, a munkás kezekkel felépítendőket. Ezért keresi, látja minden emberben a teremtő energia forrását: parasztban, munkásban, tudósban. Az ember neki: kimeríthetetlen teremtő munka forrása. Szebb époszát senki nem írta meg a munkának. „Az emberi munka és teremtés öntudata több, értékesebb, mint maga az embermivolt öntudata; az ember rövid kort él — de él munkája századokon át . . .” Az élet célja teremtés, a teremtés pedig végtelen.

Nem privilégium neki az írás s nem magának való, egy nagy, építő munkában való részvétel, felelősség, méltóság. Ezért becsüli meg, támogatja, ösztökéli munkatársait, az írás munkásait, szervezi az írókat, segítyezi a tudomány munkásait. Irodalmi akciói: a „világirodalom” kiadásai, műkedvelő írók lapjának megindítása, szovjet-írók szövetségének megalakítása, mind a szocialista termelés, építés munkájába belekapcsolódás. Nagy kollektív vállalkozásokat indít, a „Polgárháború története”, a „Gyárak és üzemek története” hirdetik az új élet, az új munka születését. Fenséges époszai ezek új népnek, új reneszánsznak, új humanizmusnak.

A szocializmus látnoka ő, aki előre dalolta, előre hirdette — aki előre élte — népe új életét. Forradalmár, aki a jövőt, amelyért küzd, már látja:

„Ki télben hiszi a tavaszt
S ha éj van is napfényt ki lát
S hol fáradt lába sárt dagaszt
már érzi ott az ibolyát . . .”

A Gorkij nevet választotta, a keserű abból az időből, mikor az Éjjeli menedékhelyet írta (oroszul Na dnje: a mélységben). Az írók kongresszusán azt mondta, hogy már ideje volna letenni a „keserű” nevet, mert népének élete többé nem keserű. Új ember szánt a szabad földön, új munkás építi a szép jövőt, „amit a magvető vetett, most mások aratják. De a magvető feledhetetlen”.

GORKIJ MAXIM ÉLETE

Időrendben sorakoztatjuk fel Gorkij Maxim életének főbb mozzanatait, aki ez év június 18-án halt meg Moszkvában.

1868 március 14-én született Nizsnij Novgorodon, aminek ma Gorkij a neve.

1880-ban Szergejev rajzolónál tanonc. Megkezdődik az „idegen emberek közötti” élet.

1881—1887 az első „iskolaévek”. Elszökik a rajzólótól, csavargó lesz s mint ilyen megismerkedik egy Smurij nevezetű emberrel, akitől először kap könyveket és lapokat olvasni. Mosogató lesz egy Volgagőzösön, elárúsító egy szentkép-kereskedésben, statiszta a nizsnij novgorodi nagyszínházban, stb. Ezután

- Kazanba megy azzal az erős elhatározással, hogy bekerül valami főiskolába. Mindezt „Az én egyetemeim” című könyvében írta le.
- 1887-ben Kazanban összekerül a forradalmárokkal. Részt vesz azok gyűlésein. Tovább képezi magát. Pékműhelyben dolgozik, hogy megélhessen. De nagyon elégedetlen és december 12-én öngyilkosságot követ el. (Indító okait a „Makar életéből” című könyvében írja le.) A golyó azonban nem találja szíven, csupán a tüdőt fúrja át. Ez az okozója későbbi tuberkulózisának, melytől egész életén át szenved.
- 1888-ban a parasztok között dolgozik, keserű tapasztalatok után visszatér a városba, ahol mint éjjeliőr kap állást, de nemsokára otthagyja és (1889) Moszkván keresztül gyalog visszatér Nizsnij Novgorodba. Itt újból a forradalmárokhoz csatlakozik, velük dolgozik és itt tartóztatják le először 1889 december 12-én. Leüli az egyhónapi börtönt. Jelentkezik a katonaságnál, de tüdeje miatt nem veszik be. Nizsnij Novgorodban megismerkedik Korovljenkóval, akinek megmutatja első irodalmi kísérleteit, egy gyöngéd, de lesújtó kritikát kap tőle, mire elhatározza, hogy többé nem ír és valóban két teljes évig nem ír semmit.
- 1891-ben elhagyja Nizsnij Novgorodot és megkezdí oroszországi vándorlását. Ezek a vándorévek. Délnek menvén Tifliszbe ér.
- 1892-ben írja Kaljuzsin befolyása alatt első novelláját „Csudra Makar”-t. Visszatér Nizsnij Novgorodba, ahol egy ügyvédnél kap állást.
- 1893-ban újból találkozik Koroljenkóval és ezen újbóli találkozás eredményeképen Koroljenko lesz irodalmi tanítója. Megírja „Jemelman Pilaj” című novelláját. Munkatárs lesz a „Volgar” ujságnál, ahová rövid rajzokat küld.
- 1895-ben Szamaraba megy és a „Samarjska Gazeta”-nak tárcákat ír. A vidéken gyorsan népszerűsége tesz szert.
- 1896-ban jelentkezik a tuberkulózis. Elhagyja Szamarát és Krimbe utazik.
- 1897-ben újból a poltavai guberniában van és Manujlovka faluban egy paraszt-színházat alapít. Itt írja meg „Vásár, Poltvában”. Télen visszatér Nizsnij Novgorodba.
- 1898-ban újból letartóztatják, Tifliszbe viszik, ahol Pétervár közbelépésére 16 nap után szabadonbocsátják, de rendőri felügyelet alá helyezik. Nyáron megjelenik két első novelláskötete, amiket pár hónap alatt szétkapkodnak és rövid idő alatt híressé lesz.
- 1899-ben Gorkij már mint neves író a szociális kulturmunkának szenteli magát szülővárosában, Nizsnij Novgorodban. Megírja és kiadja első regényét, a „Foma Gordjejev”-et.
- 1900-ban jelenik meg második regénye: „Három ember”.
- 1901-ben jelenik meg a „Viharmadár” és az első drámája, a „Kispolgárok”. Ebben az időben kerül össze a szociáldemokraták legaktívabb csoportjával, akik Lenin és az általa vezetett „Iszkra” lap körül csoportosulnak. Áprilisban újból letartóztatják, de már májusban betegsége miatt kénytelenek szabadonbocsátani, azért rendőri felügyelet alatt marad.
- 1902-ben betegsége miatt újra Krimbe megy. Itt találkozik Folsztojjal. Február 26-án megválasztják az akadémia tiszteletbeli tagjává, de II. Miklós cár kívánságára ezt megsemmisítik. Ugyanakkor tartják első előadását, „Éjjeli menedékhely” című drámáját óriási sikerrel.
- 1903-ban folytatódik a reakció általi üldöztetése.
- 1905-ben a január 9-iki „véres vasárnap” után egy kiáltványt fogalmaz meg, melyet szét kellett volna osztani, azonban ezt megtalálják, Gorkijt letartóztatják és a

- Péter-Pál erőd börtönébe vetik. El kellene kezdődni az eljárásnak ellene, azonban betegsége miatt kaució ellenében szabadlábra helyezik. Tüdő vérzése van. A börtönben megírja „A nap gyermekeit”. Ugyanez évben befejezi „Az anya” című regényét.
- 1906-ban megy először külföldre, Capriba.
- 1908-ban két regénye jelenik meg, a „Besúgó” és a „Gyónás”.
- 1910-ban következik a „Nyár” című regény. Lenin felkeresi Gorkijt Capri szigetén.
- 1911-ben jelenik meg a „Matjev Kozsejakin” című regénye. Sokat dolgozik a munkássajtónak.
- 1912-ben írja a május 1-i proklamációt, azonkívül a „Valóság meséit”.
- 1913-ban átvesszi a bolsevista orgán szépirodalmi részének, a „Proszvetyenye”-nek szerkesztését. Megírja drámáit: „Hamis pénz” és „Az ember születése”. A Romanov-ház 300-ik évfordulójának alkalmából kegyelmet kapott, visszatér Oroszországba.
- 1914-ben Finnországban, Pétervár közelében helyezkedik el. Kítör a háború, melynek Gorkij az első pillanattól kezdve elszánt ellenzője. Megjelenik életemlékeinek első kötete: „Gyermekéveim”. Mint a háború ellenzője, maga köré gyűjti az összes forradalmár írókat.
- 1915—16-ig „Ljetopis” c. folyóiratot ad ki, melyben leplezetlenül támadja a háborút.
- 1917—18-ban megalakítja a „Szabad asszociáció” tudományos intézetét és egy népművelődési társaságot „Kultura és Szabadság” néven, ami azonban az akkori viharos idők miatt nem működhetett.
- 1918-ban jelenik meg életemlékeinek második kötete „Idegen emberek között” címmel. Az októberi forradalom után aktív részt vesz a Szovjetunió kiépítésében.
- 1919-ben elnöke lesz a szellemi munkásokat segélyező bizottságnak és megalapítja a „Világirodalom” nagy könyvkiadó intézetét.
- 1920-ban jelenik meg „Emlékezés Tolsztojra”.
- 1921-ben állapota rosszabbra fordul, kénytelen Oroszországot másodszor is elhagyni és Capriba menni.
- 1924-ben jelenik meg híres cikke Leninről.
- 1925-ben jelenik meg monumentális regénye „Artamonov”.
- 1927-ben „Klim Samgin” jön ki
- 1928—36-ig. Gorkij visszatér Oroszországba s tevékeny részt vesz hazája kulturális életében. Rengeteg cikket és rajtot ír, főleg a parasztok életéből meríti tárgyát. Kiadja a két következő kötetet „Klim Samgin” regényéhez, ír két új színdarabot: „Jegor Bulicsev” és „Vaszilij Dosztigajev” és több folyóiratot szerkeszt. Az ő kezdeményezésének köszönhető „A műhely és a gyár története” és „A polgárháború” című kollektív munkák. A szovjet írószövetség vezetője lesz.
- 1936 június 18-án áll el a szívverése ezen nagy ember, író és harcosnak.
- 1936 június 21-én hamvasztják el testét a moszkvai krematoriumban s az urnát a hamvakkal a Kreml falába helyezik el. A nagy halott hamvainál a szovjethatalom képviselői álltak őrt: Sztalin, Molotov, Kaganovitij, Ordzonikidze, Mikojan, Andrejev és Zsdanov. A temetésen a népbiztosok elnöke Molotov, a moszkvai szovjet elnöke Bulganin, Aleksej Tolstoj és a francia író André Gide beszéltek. A szovjethatalom képviselői elhatározták, hogy Gorkijban, Leningradban és Moszkvában emlékművet állítanak Gorkijnak.

VIHARMADÁR

Felhőket kerget a szél a tenger sűrke símasága fölött. Mint fekete villám szökdel a vihardadár felhő és tenger között.

Olykor szárnyával hullámokat érint, néha nyílsebességgel emelkedik a felhők közé, felrikolt — és a felhők hallják a madár bátor örömrivalgását.

E kiáltásból kicsendül a vihartváró vágyakozás. E kiáltásból haragot, felgyűlő szenvedélyt és a győzelem biztos tudatát hallják a felhők.

A sirályok feszengnek, félnek a vihartól, nyugtalanul röpködnek ide-oda a tenger fölött, félelmüket legszívesebben a tenger mélyére rejtének el.

A búvárok is félnek, az élet-halálharc vad kéjét nem ismerik, vacognak a dűbörgő mennydörgéstől.

Az együgyű pinguin félénken rejti sziklák közé duzzadt testét... Csak a büszke vihardadár szökdel bátran és szabadon a tajtékozó, sűrke tenger felett!

Mind sötétebbek a felhők, mind alább sűlyednek a tenger színe fölő és a hullámok táncdal és dallal versenyt dűbörgönek a vihardadár.

Leccap a villám. Dűhösen, tajtékozva, nyögve harcolnak a hullámok a vihardadár. Egész hullámrajokat karol fel a szélvész és irtozatos erővel vágja a sziklához, ahol a smaragdzöld víztömegek gyöngyözö habbá porlanak széjjel. És a vihardadár, mint fekete villám, szökdel vihongva a levegőben, mint a nyíl löveli keresztül a felhős eget és szárnyával érinti a tajtékozó hullámokat.

Mint egy démon, száll tova — büszke, fekete szelleme a vihardadár, nevet és zokog... Szemébe nevet a felhőknek és zokog az örömtől!

Nevet a démon, mert érzékeny füle a mennydörgés haragjából fáradságot és erőtlenséget hall; tudja, hogy a fekete felhő nem takarhatja el a napot, sohasem takarhatja el.

A szélvész üvölt... a villám leccap...

Kék lánggal hömpölyögnek a fekete tömegek a tenger mélységei fölött. A tenger einyeli a villámok öklendezését és fenekébe oltja. Tűzes kígyóként szakítják a villámtűzek a tengert keresztül, azután eltűnnek

„Hogy dűhög a vihardadár!”

A merész vihardadár büszkén szökdel a villámok között, haragosan bömbölő tenger fölött; és mint a győzelem prófétája kiáltja: „Dűhögj csak szélvész — mindig erősebben és vadabban dűhögj!”

Fordította: Deák János

A genfi ifjúsági világkongresszus

A Népszövetség kezdeményezésére 1936 augusztus 31-től szeptember 7-ig Genfben összegyűl az ifjúság világkongresszusa. Sok száz, talán sok ezer delegátus képviseli majd az ifjúságot a világ minden részéből. Világnézeti különbség nélkül, de a béke és a nemzetközi együttműködés jelszavai alatt ünnepélyes nagy manifesztációja lesz ez az élniakaró ifjúságnak.

A kongresszus három főtárgya: A népek és a népszövetség. A világ gazdasági és szociális organizálódása (szervezése). A béke vallási, filozófiai alapjai. Ezen főtárgyak keretében szó lesz az ifjúság állásfoglalásáról a kölcsönös biztonság, a fegyverkezés, a munkanélküliség,

a nemzetközi felelősség kérdéseiben. Mindezen kérdésekben közös, határozott állásfoglalást akarelérni a világkongresszus.

Az egész világ kultúrállamaiból készül az ifjúság a nagy találkozásra. Számos delegátus képviseli majd Franciaországot, Angliát, Németországot (ez utóbbit a Hitler-Jugend 30 delegátusa), Amerikát, Kínát, Japánt, Csehszlovákiát és Jugoszláviát. Ennek a kongresszusnak a béke és a demokrácia eszméjét nagy lépéssel kell előrevinnie. „Az ifjúság létkérdése a béke. Minden különbözősége felül, egyformán ér bennünket a halál, amit a háború hoz magával. Valószínűleg meg tehát az élők egységét, nehogy mint holtak egyesüljünk.”

A jövő frontharcosok szövetsége

A gondolat egy princetoni (USA) diáké. Az Egyesült államokban ugyanis a világháborúban résztvevő frontharcosok bizonyos beneficiumokat, úgynevezett „bonus”-okat kaptak az államtól, az aranycsillagos anyák (Gold Star Mothers” pedig, akiknek fiai a világháborúban hősi halált haltak, kedvezményes utazást tehettek annak idején Franciaországba, fiaik sírjának meglátogatására. Az állam tehát gondoskodik a rokkantakról és a hősi halottak hozzátartozóiról. Ez adta a gondolatot egy Gorin nevű princetoni diáknak, hogy megalakítsa a „jövő frontharcosok”, vagy a „jövő háború veteránjai”-nak szövetségét, amelynek már pár ezer diák a tagja. Követelik, hogy minden megrokknandó, vagy hősi halált halandó ifjúnak adjon az állam 1000 dolláros bonust, azzal a megokolással, hogy hogy a jövő háború ezen veteránjai valószínűleg meg lesznek fosztva a bonustól, azon egyszerű okból, hogy holtan maradnak a háborúban. A nők is megalakították a „jövő hősi halottak anyái” szövetségét és azt követelik, hogy már

most tegyék nekik lehetővé azt, hogy Franciaországban, vagy egyebütt meglátogassák hősi sírját jövőendő gyermekeiknek, akik a következő háborúban fognak „dicső” halált halni.

A new-yorki „Nation” írja erről a mozgalomról: „Miért ne élveznék egy kicsit az életet azok az ifjak, akiket — anélkül, hogy megkérdeznék őket — egy szép napon elküldenek Franciaországba, vagy Mandzsúriába dicső halált halni, még mielőtt haslővést kapnának, szemük világát vagy fellábukat otthagynák? És ugyanígy azok a nők, akik az államnak ágyútöltelékot hoznak a világra, miért ne zarándokolhatnának el már most Európába vagy Ázsiába — még mielőtt gyászfátyolt ölteni büszkéik lehetnének? A kormánynak rögtön ki kellene fizetni a hősi halált halandóknak vagy a megrokknandóknak fejenként 1000 dollárt. Hiszen államunk a következő költségvetési évben 1200 millió dollárt fog fegyverkezésre költeni, ami biztos garancia a hősi halottak közeledő kurzusának.

mert egyazon légkörben jelenítik meg alakjait. Az ember szinte azt érzi, a szereplők valamennyien rokonok, annyira kiütközik rajtuk az egyféle eredet sajátos jellegzetessége. Az osztály képe ez rajtuk. Kitünő érzéssel ismeri fel Zsolt, milyen környezetben lehet hitelt érdemlően ábrázolni a kispolgárt. Legtöbb elbeszélésében a történet színhelye: a család. Zsolt történetei a családban születnek, onnan fejlődnek ki társadalmi síkra. A család szociológiai értelemben szerepel, mint olyan alapvető életközösség, amelyikre visszahat a társadalmi és gazdasági berendezkedés minden jelensége. A társadalmi megbetegedések, mint a

munkanélküliség (*Az igazi szerelem; Ezüst cigarettatárca*), vagy az erkölcsi züllés (*Angella; Világvége*) romboló hatását a társadalmi organizmus legérzékenyebb és legföltettebb pontján mutatja ki, mintegy bizonyítva ezzel az egész életberendezés immár menthetetlen károságát. Ilyképpen Zsolt problémái társadalmiak és írói szándéka határozottan programmatikus anélkül, hogy mondanivalói tendenciózusakká válnának. Témáinak irodalmi feldolgozása éppen ebben a nemben mintaszerűen kifogástalan. Alakjai életteljesek és történeteit a valóság levegője járja át.

ROMAIN ROLLAND:

A béke halálhozó a fasizmusra!

Új nemzedékünk szellemét, törekvéseinek irányát érintő levelek, könyvek, folyóiratok, cserepéldányok, ismertetésre vagy leközlésre szánt munkák Subotica, Poštanski fah 88 küldendők.

Felkérjük munkatársainkat, hogy kézírataikat legkésőbb lapzártáig, minden hónap elsejéig szíveskedjenek beküldeni.

A cikkek lehetőleg a papír egyik oldalára íródjanak.

Olvasd a háború vádkönyveit!

BARBUSSE:

Tűz

LUDWIG RENN:

Háború

REMARQUE:

Nyugaton a helyzet változatlan

EMIL LUDWIG:

1914 július

ARNOLD ZWEIG:

Grisa őrmester

KUNC ALADÁR:

Fekete kolostor

MARKOVITS:

Szibériai garnizon

Új könyvek!

Nagy Lajos:

BUDAPEST NAGYKÁVÉHÁZ

Lewis Sinclair:

EZ NÁLUNK LEHETETLEN

Darvas József:

VÍZKERESZTTŐL SZILVESZTERIG

Sellyei József:

ELFOGYOTT A FÖLD ALÓLA

Illyés Gyula:

A PUSZTÁK NÉPE

„HID” literarni, mesečni časopis, izlazi mesečno jedanput (oko 15-og). Odgovorni urednik i izdavač:
SIMOKOVICH ROKUS — Redakcija i administracija: SUBOTICA, Parčetićeva ulica 39.

Preplatne cene: 1 god. 30 din., 1/2 god. 16 din., 1/4 god. 9 din.

Pojedini broj 3 dinara.

Gradska štamparija, Subotica. 36—766

Tisztelt olvasónk!

Egy lap csak akkor tehet eleget ideológiai feladatának, ha olvasóival és terjesztőivel minél szorosabb kapcsolatokat épít ki.

Így ismerheti meg a szerkesztőbizottság az olvasók és terjesztők véleményeit és kívánságait, s csak így válhatik a lap az egész olvasótábor lapjává.

Ezért felkérjük Önt, mint lapunk egyik olvasóját, hogy az alább felsorolt kérdésekre válaszát szíveskedjék legkésőbb f. év szeptember 1-ig szerkesztőségünkbe beküldeni.

- 1. Mi az általános véleménye a „HID“-ről?**
- 2. Milyen cikkeket vár a „HID“-től?**
- 3. Milyenek lapunk ottani terjeszkedési lehetőségei?**
- 4. Mit tehet Ön lapunk érdekében? Számíthatunk-e anyagi vagy szellemi (cikkek, versek stb.) segítségére?**

A csekély bélyegköltség és fáradság ne riassza vissza a felelet szerkesztőségünkbe való beküldésétől.

Ezen akciónk egy rendszeresítendő ankét-munka bevezető része.

Válaszát várjuk!

Tisztelettel

HID

SZERKESZTŐSÉGE ÉS KIADÓHIVATALA
SUBOTICA
Poštanski fah 88

Kérjük azon terjesztőinket, akik a kapott példányokkal még nem számoltak el, hogy az elszámolásukat, valamint a náluk levő pénzt sürgősen küldjék be kiadóhivatalunkba. A jövőben az elszámolást havonta eszközöljük!